

Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů

Sborník z XX. celostátního semináře

9. – 10. 12. 2020

PROGRAM:

„Dvacet let se zákonem o sociálně-právní ochraně dětí“ – videokonference

Co přinesl zákon v roce 2000 a jak se v průběhu dvaceti let měnila situace v oblasti sociálně právní ochrany dětí. Reflexe a úvahy odborníků ze státní správy, justice a nevládních organizací.

JUDr. Zuzana Zárasová, vedoucí oddělení koncepce náhradní rodinné péče MPSV

JUDr. Ing. Zdeněk Kapitán, Ph.D., ředitel Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí

PhDr. Bc. Miloslav Macela, odborník v oblasti SPOD

Mgr. Petr Sedlák, Ph.D., soudce, Brno

PhDr. Eva Rotreklová, ředitelka TRIADA-Poradenské centrum

Vzdělávací programy s akreditací MPSV – distanční forma online

„Podpora vztahu dítěte s jeho vlastní rodinou - úvod do tématu“ A2020/0692-SP/PC

Lektorka: **Mgr. Danka Pukancová**

„Jedno dítě a dvě rodiny“ A2018/0385-SP/PC

Lektoři: **Mgr. Gabriela Lockerová, Ing. Bc. Jiří Hort, Ph.D.**

„Metody a techniky práce v situaci přemístění dítěte“ A2018/0498-SP/PC

Lektorky: **Mgr. Gabriela Vykypělová, Mgr. Taťána Šimečková**

„Úvod do specifik sociální práce s traumatizovanými klienty“ A2018/0638-SP/PC

Lektorka: **Mgr. Eva Pávková**

OBSAH SBORNÍKU:

Úvodní slovo Eva Rotreklová	4
Aktuální otázky náhradní rodinné péče z pohledu MPSV ČR Zuzana Zárasová	6
Dvacet let zákona o sociálně-právní ochraně dětí Miloslav Macela	9
Mých 20 let se zákonem o sociálně-právní ochraně dětí Petr Sedlák	12
Dvacet let se zákonem.....z pohledu pověřené osoby k výkonu SPOD Eva Rotreklová	14
Prezentace ze vzdělávacích programů	
Podpora vztáhu dieťaťa s jeho vlastnou rodinou Dana Pukancová	17
Jedno dítě a dvě rodiny Gabriela Lockerová, Jiří Hort	23
Metody a techniky práce v situaci přemístění dítěte Gabriela Vykypělová, Taťána Šimečková	29
Úvod do specifik sociální práce s traumatizovanými klienty Eva Pávková	31
Akreditované vzdělávací programy TRIADA – Poradenské centrum, z.ú. Nabídky termínů pro rok 2021	39

XX. CELOSTÁTNÍ SEMINÁŘ AKTUÁLNÍ OTÁZKY PÉČE O DĚTI SEPAROVAN OD RODIČŮ „DVACET LET SE ZÁKONEM O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ V NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČI“

Vážení,

v březnu 2020, kdy jsme všichni zažívali první dny v tzv. nouzovém stavu, jsme zahájili přípravu XX. jubilejního semináře. Věřili jsme, že se situace bude postupně měnit spíše k lepšímu a že v září se opět setkáme v hojném počtu v Brně. Rozeslali jsme pozvánky s optimistickým závěrem: **PRÁVĚ V SOUČASNÉ SITUACI JE DŮLEŽITÉ MÍT SE NA CO TĚŠIT - TŘEBA NA SPOLEČNOU NAROZENINOU OSLAVU V ZÁŘÍ V BRNĚ.** Jako obvykle začaly chodit přihlášky a my jsme se vrhli do dalších příprav a ještě v létě jsme byli přesvědčeni, že seminář bude v obvyklé formě. Poprázdňinový vývoj situace definitivně naše plány zmařil a tak jsme se rozhodli změnit termín a uskutečnit seminář v adventním čase.

Nakonec, s ohledem na obecně známé okolnosti, jsme museli udělat změnu nejen v termínu, ale zcela také ve formě a připravit vše on-line. Jsme si vědomi toho, že právě osobní setkání a diskuse jsou nezastupitelné a pro mnohé hlavním důvodem účasti na semináři. Tentokrát tedy bez cestování, z kanceláří a mnohdy i domovů, jsme se všichni propojili a seminář se podařilo uskutečnit v distanční podobě. Poděkování patří všem přednášejícím, lektorům a účastníkům, že i v takto obtížných podmínkách naše pozvání přijali a v roce 2020 jsme mohli ten dvacátý seminář alespoň takto společně prožít.

Sborník, který vám předkládáme, obsahuje také výběr příspěvků z předchozích ročníků, které se vztahují k zákonu o sociálně právní ochraně dětí a zachycují vývoj jednotlivých témat, novelizace a použití v praxi.

Aktuální situace na začátku roku 2021 nás přílišným optimismem nenaplňuje, ale přesto všichni doufáme, že se sejdeme v Brně opět v lepších časech, předběžně 22. a 23. 9. 2021.

S přáním pevného zdraví a dobré mysli

EVA ROTREKLOVÁ

Brno, únor 2021

Dvacet let se zákonem
o sociálně - právní ochraně dětí

XX.

celostátní seminář

Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů

BRNO 9. – 10. prosince 2020

Aktuální otázky náhradní rodinné péče z pohledu MPSV ČR

videokonference

Zuzana Zárasová, MPSV ČR

Na konferenci pořádané organizací Triada bývá tradičně zvykem, že ze strany Ministerstva práce a sociálních věcí je shrnut uplynulý rok, pokud jde o aktivity MPSV v oblasti sociálně-právní ochrany dětí a náhradní rodinné péče, jsou představy novinky, ale i záměry na další rok či roky. Letošní rok (2020) je samozřejmě spjat s koronavirovou epidemií, kdy i ze strany MPSV muselo být reagováno na omezení proti šíření onemocnění Covid-19, museli jsme ve spolupráci se zainteresovanými subjekty nastavovat systém fungování sociálně-právní ochrany dětí a náhradní rodinné péče v ČR v rámci nouzového stavu a daných omezení. Byla vydána řada doporučení a stanovisek, která reagovala na vývoj situace a krizová usnesení vlády a Ministerstva zdravotnictví (dostupné na <https://www.mpsv.cz/web/cz/socialne-pravni-ochrana-deti1>), MPSV na výskyt onemocnění Covid-19 a omezení reagovalo i v jiných oblastech, např. v případě dávek, ošetřovného, běží program Antivirus, řeší se situace v sociálních službách atd.

Vznikl tzv. „Covid manuál“ pro orgány sociálně-právní ochrany dětí, doporučení týkají se NRP - příprav a odborného posuzování žadatelů, zprostředkování, PPPD, kontaktů s bio rodinami, doprovázení pěstounů atd. v rámci nouzového stavu. U zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc byla ve spolupráci s Ministerstvem zdravotnictví řešena možnost pracovní pohotovosti studentů, kteří v postižených ZDVOP vypomáhali s péčí o děti, řešila se pracovní karanténa zaměstnanců a doporučení při přijímání dětí a testování. Pro ZDVOP byla zařízena ze Správy hmotných rezerv distribuce dostatečného množství osobních ochranných prostředků, roušky, které MPSV obdrželo darem, byly distribuovány pěstounům na přechodnou dobu. Vznikly také letáky, přinášející důležité informace o koronaviru, určené přímo dětem a jejich pečovatelům.

Náročná práce, zejména práce v terénu, byla podpořena mimořádnými dotačními tituly pro zřizovatele ZDVOP, včetně odměn pro pečující zaměstnance, zaměstnance orgánů sociálně-právní ochrany dětí, rovněž byly řešeny mimořádné odměny pro zaměstnance sociálních služeb (zejm. pobytových). Odbor rodinné politiky a ochrany práv dětí pořádal (a stále pořádá) pravidelné on-line porady se zástupci ZDVOP a pěstounských organizací a časté on-line metodické porady s krajskými úřady.

Situace spojená s výskytem onemocnění Covid-19 tedy znamená komplikace pro systematickou činnost MPSV – došlo k odložení pravidelných kontrol výkonu sociálně-právní ochrany na krajských úřadech, plánovaných setkání k NRP v krajích, činností pracovních skupin, výjezdů v rámci projektu atd. Koronavirová situace znamenala rovněž komplikace při projednávání dlouho očekávané novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, a souvisejících předpisů.

Nicméně i přes nelehkou situaci se řada věcí podařila. Mohu zmínit zejména schválení Národní strategie ochrany práv dětí na roky 2021-2029 vládou ČR, schválení novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, a souvisejících předpisů (vládou schváleno 22. 6. 2020) a předložení novely do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR (sněmovní tisk č. 911), byla také vydána řada metodických doporučení a stanovisek – např. k podjatosti při výkonu SPOD, k ústavní výchově u dětí na útěku, v případě NRP pak k plánování kapacit PPPD v jednotlivých krajích a charakteristice dětí, kterým mohou PPPD poskytnout pomoc, v oblasti dávek PP a SPVPP.

Více bych se zmínila o **Národní Strategii ochrany práv dětí 2021-2029**:

- Jde o dokument, kterým ČR vyjadřuje své závazky k naplnění práv dětí a rodin a ukazuje, jaké kroky je třeba udělat pro to, aby co největší počet dětí mohl vyrůstat ve vlastních nebo náhradních rodinách.
- Reaguje na hlavní nedostatky současného systému ochrany práv dětí – zejména stále vysoký počet dětí v ústavní péči, umísťování dětí nejmladšího věku do kolektivní péče, nedostatek služeb pro rodiny a děti, minimální podíl prostředků určených na prevenci ohrožení dětí atd.
- Cíle Národní strategie budou realizovány **dvěma akčními plány**, kde budou uvedeny konkrétní kroky, termíny, odpovědné osoby a indikátory plnění. První z cílů by tak měly být naplněny již v roce 2021.
- Více na webu MPSV - <https://www.mpsv.cz/web/cz/narodni-strategie-ochrany-prav-deti-a-akcni-plan-k-naplneni-narodni-strategie>

Pokud jde o chystanou **novelu zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, a souvisejících předpisů (sněm. tisk 911)**, byla účinnost původně plánovaná od 1. 1. 2021, což tedy bude třeba posunout (07/2021 nebo až 01/2022, v závislosti na průběhu legislativního procesu). Ve stručnosti zmíním ty nejzásadnější změny, avšak je zřejmé, že v rámci projednávání v Poslanecké sněmovně dojde ještě k určitým úpravám:

- **Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP)**
 - změna systematiky (účel zařízení, činnosti ZDVOP, pobyt na základě smlouvy - souhlas OSPOD s poskytováním ochrany a pomoci, pobyt na základě soudního rozhodnutí, práva a povinnosti ředitele, materiální a personální standard)
 - poskytování ochrany a pomoci zpravidla na max. 6 měsíců
 - nová zařízení – max. 20 dětí, ne souběh s jiným zařízením
 - v pověření bude vždy údaj o maximální kapacitě mj. na základě vyhodnocení potřeby daného kraje
 - státní příspěvek – 30 000 Kč na dítě za měsíc, úprava krácení za dobu pobytu mimo ZDVOP
- **Dohody o výkonu pěstounské péče** – změna doprovázejícího subjektu možná jen k 1.1. nebo 1.7., výpověď musí být doručena min. 30 dnů předem
- **Státní příspěvek na výkon pěstounské péče** – navýšení na 54 000 Kč na dohodu či správní rozhodnutí za rok, zavedení povinnosti vracet nevyčerpané částky a podávat Úřadu práce ČR, který SPVPP vyplácí, přehled jeho čerpání.
- **Dávky pěstounské péče**
 - příspěvek při převzetí dítěte i pro přechodné pěstouny (max. 40 000 Kč ročně)
 - „rozpůlení“ odměny pěstouna v určitých případech (péče o 3 a více dětí nebo děti zdravotně hendikepované, kdy je třeba, aby pečovali oba pěstouni či poručníci)
 - navýšení odměny pěstouna pro PPPD na 22 000 Kč měsíčně (MPSV navrhovalo více, zásadně proti bylo Ministerstvo financí, lze očekávat změny v Poslanecké sněmovně)
 - navýšení odměny pěstouna při péči o dítě ve st. I závislosti na 16 000 Kč a při péči o 2 děti na 20 000 Kč
 - změny v řízení o dávkách pěstounské péče
- **Zaopatřovací příspěvek pro mladé dospělé odcházející z náhradní péče**
 - kvalifikovaná doba náhradní péče (3 roky, 12 měsíců) + nezaopatřenost + bezúhonnost + individuální plán (soc. kurátor)
 - nenáleží po dobu pobírání dávek PP po zletilosti (přechodné období) a plného přímého zaopatření v ústavním zařízení (dobrovolné pobyty ve školských zařízeních po zletilosti dítěte po dobu studia)
 - opakující se měsíční dávka = 15 000 Kč, jednorázový příspěvek při ukončení studia = 25 000 Kč
 - bude rozhodovat a vyplácet Úřad práce ČR, přechod práva na výživné (jako u dávek PP)

- Inspekce SPOD – z Generálního ředitelství Úřadu práce ČR pod MPSV
- novelizace zákona o pojistném na veřejné zdravotní pojištění – nedopočítávání do min. mzdy u odvodů z odměny pěstouna
- změna zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách - § 43 – poskytování služeb v dětských domovech pro děti do 3 let nikoli ze sociálních důvodů
- změna zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních – změna u předběžných opatřeních (MSpr)

Projekt Podpora systémových změn v oblasti péče o ohrožené děti, mladé lidi a rodiny v ČR

- Realizace projektu: 1. 10. 2018 – 31. 5. 2022
- Zapojení: všechny kraje ČR
- Shoda tří klíčových ministerstev (MPSV, MZ, MŠMT)
- Projektový web: www.pravonadetstvi.cz
- **Cíle projektu:**
 - podrobně zmapovat potřeby dětí umístěných aktuálně v pobytové péči z hlediska výkonu sociálně-právní ochrany dětí, resp. nastavení a realizace individuálních plánů ochrany dítěte
 - podrobně zmapovat podmínky podpory ohrožených dětí a rodin v rámci jednotlivých krajů, konkrétně síť podpůrných služeb tak, aby bylo možné tuto síť optimalizovat za účelem podpory rodin s dítětem/děťmi, jimž hrozí umístění do pobytové péče, případně již byly umístěny.
- **Obsah projektu, klíčové aktivity:**
 - přehodnocení situace 5 350 dětí** (z celkových cca 8 000) umístěných v pobytové péči všech rezortů z hlediska výkonu sociálně-právní ochrany dětí, resp. naplňování individuálních plánů ochrany dítěte (KA2)
 - realizace systematických návštěv v cca 260 pobytových zařízeních** všech typů s cílem zmapovat míru naplňování opatření daných individuálními plány ochrany dítěte v rámci ústavní péče (KA3)
 - nastavení Krajského modelu sítě služeb** pro rodiny s dítětem/děťmi umístěnými v ústavní péči a rodiny odebráním dítěte/děti ohrožené (KA1)

Velice důležité pro další směřování systému péče o ohrožené děti a NRP je také **rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva z listopadu 2020, kdy je konstatováno, že stávající systém umisťování dětí do dětských domovů pro děti do tří let věku, tzv. kojeneckých ústavů, je v rozporu s článkem 17 Evropské sociální charty z roku 1961.**

Co máme v oblasti NRP v plánu v roce 2021...

- pokud bude novela – vyhláška, školení, metodiky, osvěta...
- instrukce NM7 k posuzování zvláštního zřetele pro nárok na odměnu pěstouna-prarodiče
- stanovisko k sirotčímu důchodu u dětí v NRP
- stanovisko k „hostitelské péči“
- metodika k doprovázení, vč. odlišností u příbuzenské péče
- role a kompetence – OSPOD x KÚ x pěstoun x DO
- otevření diskuse k mezikrajové spolupráci při zprostředkování NRP a párování, včetně např. příprav v jiném kraji
- otevření diskuse k revizi forem NRP - oddělení zprostředkované a nezprostředkované NRP (výzkum ke svěřenectví, spolupráce s MSpr – OZ, pracovní skupiny...)

Dvacet let zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

videokonference

Miloslav Macela

Dobrý den vážené dámy, vážení pánové, zdravím Vás do on-line prostoru.

Připomínáme si dvacet let od přijetí zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ale nutno podotknout, že mnohé paragrafy, a především „duch“ zákona, jsou podstatně staršího data. Prostudujeme-li podrobně „rodokmen“ této právní normy, dostaneme se až do března roku 1964, k vládnímu nařízení o úkolech národních výborů při péči o děti.¹ Stačí pohlédnout do dobové sbírky zákonů a jen namátkou porovnat ustanovení o výchovných opatřeních, úkolech národních výborů atd., s povinnostmi dnešních orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Shoda je překvapivě veliká. Celé pasáže z vládního nařízení ze 60. let minulého století byly postupně bez větších změn opisovány do republikových zákonů o sociálním zabezpečení a prováděcích vyhlášek, nejprve v roce 1975, potom v roce 1988 (pamětníci si možná vzpomenu na tzv. „stovku“) a nakonec i po roce 1989. Vyhláška z roku 1991² se tak stala přímou předchůdkyní a významnou inspirací pro dodnes platný zákon.

Za pozornost stojí i samotný název, resp. pojem *sociálně-právní ochrana dětí*. Ten se v mírně odlišné podobě (bez pomlčky a s použitím slova *mládež*) v českém právním řádu poprvé objevil v roce 1951 v jedné zdánlivě nenápadné a dnes zcela zapomenuté úřední vyhlášce ministra pracovních sil.³ Příští rok si tak můžeme namísto dvacátého výročí připomenout výročí sedmdesáté. V září roku 2021 to bude přesně 70 let, kdy v naší zemi došlo k rozdělení odpovědnosti za péči o ohrožené děti mezi resorty školství, zdravotnictví a tehdy také spravedlnosti. K rozdělení, na které si často stěžujeme (na tzv. roztržitost), které se však v České republice, na rozdíl od ostatních postkomunistických zemí, nepodařilo dosud překonat.

Přítom právě v tomto případě může být historie skutečně „učitelkou života“. Okolnosti vzniku tohoto rozdělení (a rovněž zavedení pojmu *sociálně právní ochrana mládeže*) dokazují, že jde o umělý konstrukt, bez hlubší logiky a smyslu. Konstrukt, který dodnes žije vlastním životem, z části vinou stereotypu, nechuti cokoliv měnit, a také kvůli snahám vkládat do něj dodatečně určité *ratio*.

Musíme tak dodnes snášet důsledky tehdejší mocenské hry. První polovina padesátých let minulého století byla nejenom dobou represálií a politických procesů, ale i neustálých změn vládní struktury, vytváření a rušení nových ministerstev a dalších úřadů. Jistě znáte tragický příběh generálního tajemníka KSČ Rudolfa Slánského. Ten se překvapivě pojí s naším tématem. Několik měsíců předtím, než byl Slánský definitivně svržen z mocenských pozic, zatčen a následně vystaven hrdelnímu procesu, došlo k jeho „uklizení“ do pozice náměstka předsedy vlády. Spolu s tím byla provedena reorganizace vlády. Jednou ze změn bylo zrušení ministerstva sociální péče. Pojem *sociální péče* a celý systém, který reprezentoval, byl ostatně v té době považován za „buržoazní přežitek“. Vznikl nový úřad, ministerstvo pracovních sil, a byla vydána zmíněná úřední vyhláška, která rozdělovala kompetence dosud spadající do oblasti sociální péče, včetně agendy ochrany dětí.

Kritérii resortního dělení se staly věk dětí a jejich (dnešním jazykem řečeno) specifické potřeby. Do gesce zdravotnictví byly „převedeny“ děti do 3 let a také děti s tělesným postižením. Doménou školství se staly děti starší nebo děti (jak uvádí vyhláška) *duševně a smyslově vadné*. A protože sociální sféra byla zcela eliminována, pod ministerstvo spravedlnosti přešly *výchovny dorostu* (dřívější polepšovny) pečující o tzv. *mravně narušenou mládež* starší 15 let a také *ostatní sociálně právní ochrana mládeže* (úřadovny podléhající přímo soudům). S důsledky se potýkáme až do dnešních dnů. Pokud tedy hledáte nějaký smysl v tom, že je systém péče o ohrožené děti rozdělen mezi školství, zdravotnictví či sociální oblast, že se musí neustále scházet meziresortní týmy a komise, že

¹ Vládní nařízení č. 59/1964 Sb., o úkolech národních výborů při péči o děti.

² Vyhláška č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení.

³ Vyhláška č. 316/1951 Ú. I. I., kterou se přesunují některé působnosti z oboru bývalého ministerstva sociální péče na jiná ministerstva.

se spousta času ztrácí neplodnými diskusemi o tom, kdo a za co odpovídá a podobně, odpověď nabízí historie.

Z temné doby 50. let minulého století přežily do dnešních dnů i některé pojmy. Vnější znakem změn provedených po únorovém komunistickém převratu byl rozchod s dřívější terminologií. Místo *péče o mládež* nastoupila *sociálně právní ochrana mládeže*. Místo *sociální péče* bylo poskytováno *sociální zabezpečení* atd. Není třeba dodávat, že všechny tyto pojmy měly vzor v terminologii používané v Sovětském svazu, jak ostatně dobové důvodové zprávy k zákonům neopomněly zdůraznit.

To je ovšem skutečně jen minulost. Vědomí, že se pohybujeme v zajetí dávných konstruktů, které se současnou úrovní poznání nemají nic společného, nám velmi usnadní je bez větší citové újmy opustit.

Dvacáté výročí zákona o sociálně-právní ochraně dětí je tak i příležitostí podívat se do budoucnosti. Zaměřit se na pozitivní trendy. Zavádíme řadu nových metod práce, významně se mění přístupy k právům dětí a rodin. Je vynakládáno značné úsilí odborné i laické veřejnosti pro zajištění nejlepšího zájmu konkrétních dětí. Současně však všichni neustále narážíme na mnohé limity, způsobené zastaralostí základního nastavení systému. Použijí-li značně zjednodušující příměr, do starého zařízení se snažíme „nahrávat“ nový *software*. A všechny ty novinky jsou zastaralým *hardwarem* velmi zpomalovány, nebo nejdou vůbec. Logickou reakcí je vyměnit i *hardware*, což však (na rozdíl od počítače) není vůbec jednoduché. Není to však nemožné. Zásadní reformy probíhají v mnoha blízkých i vzdálenějších evropských zemích. Jde přitom o skutečně fundamentální změny, prováděné na základě zcela nových právních úprav. Stačí zmínit Slovensko, Polsko, Rakousko, Dánsko, Nizozemí atd.

Tato on-line konference je věnována otázce náhradní rodinné péče, proto se zaměřím zejména na kroky, které je nutno učinit v této oblasti. V roce 2013 proběhly určité změny, které ovšem nebyly míněny jako definitivní stav, ale jako přechodné řešení. To mohu dosvědčit jako jejich spoluautor. Bohužel, další plánované kroky nebyly realizovány, zůstal tedy zakonzervován *přechodný stav*, který začal žít svým vlastním životem. Řada institutů, jako například dohody o výkonu pěstounské péče, práva a povinnosti pěstounů a nároky z nich plynoucí, podoba hmotné podpory náhradní péče atd. byly výsledkem dané situace a řady kompromisů, které bylo nutno v době doznívající ekonomické krize činit.

Důsledky nečinnosti posledních let nás postupně „dohání“. Co nám sdělující dostupná statistická data (výkaznictví a statistiky jsou přitom problémem k řešení samy o sobě)?

- Stoupá podíl dětí, jimž se daří zajistit péči v náhradním rodinném prostředí. Počet dětí v institucionální výchově sice mírně klesá, ale tento pokles neodpovídá nárůstu zaznamenaném u náhradní rodinné péče. Celkově se tak zvyšuje počet dětí, které vyrůstají mimo vlastní rodinu. Jednoduše řečeno, nefunguje prevence a služby podporující rodiče.
- Klesá počet zájemců o náhradní rodinnou péči, zejména o výkon pěstounské péče na přechodnou dobu. Není divu. Ačkoliv se tento institut v praxi nepochybně osvědčil, jsme svědky vysloveně *nepřátelských* aktů, jako je nezvýšení odměny v okamžiku, kdy se ostatním pěstounům přidává, nebo zrušení nároku na rodičovský příspěvek. Aktuální novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí se snaží o určitou nápravu, otázkou však je, zda existuje politická vůle k jejímu projednání ještě v tomto volebním období.
- Údaje o snižujícím se počtu zájemců o náhradní rodinnou péči jsou v kontrastu s údaji o zvyšujícím se počtu pěstounů a dětí v pěstounské péči. Jak tato data interpretovat? Stále narůstá podíl příbuzenské péče. Příbuzenská péče je v odborné veřejnosti předmětem mnoha diskusí. Za současného stavu, kdy nejsme schopni nabídnout jiné alternativy (například adekvátní podporu rodičovské péče), považují všechny aktivity směřující k omezení či regulaci tohoto typu péče za velmi rizikové. Spíše bychom se měli zaměřit na nalezení řešení pro děti, které žádnou blízkou osobu a potenciálního náhradního rodiče nemají.
- Stále také umísťujeme nejmenší děti do 3 let věku do ústavů bez doprovodu blízké osoby. S ohledem na poznatky vývojové psychologie je nutno tuto praxi označit za jedno z hlavních selhání systému. Za zvlášť odsouzeníhodné považuji návrhy typu: „*zamezme umístování nejmenších dětí do ústavu, ale pro zdravotně znevýhodněné děti je ponechme*“ a podobně. Ke všem ranám, které osud nadělil těmto dětem, je zbavíme toho jediného, co mohou v životě dostat: vztahu s jakoukoliv blízkou osobou. Právě na těchto dětech můžeme demonstrovat, co

znamená špatné systémové nastavení. Nikdo totiž není přímo odpovědný za to, že se do ústavu dostanou. Anamnéza rodičů svědčí často o nedostatku pomoci v době, kdy sami byli dětmi. Může tedy za umístění OSPOD nebo soud? Co má však dělat, když není dostatek pěstounů a tyto orgány nemají alternativu, jak by situaci dítěte řešily? Může za to ústav? Vždyť mu tam dítě svěřuje soud a často i sami rodiče? Kdo je tedy „vinen“? Tyto zdánlivě neřešitelné otázky, tato kolektivní neodpovědnost, jsou příčinou nečinnosti.

Řešení je přitom nasnadě:

1. Je nutno přesunout lidské a finanční zdroje směrem k práci s rodinami. Jak ukázala zkušenost se vznikem sítě tzv. doprovázejících organizací, finanční prostředky jsou jediným opravdu fungujícím „sítotvorným“ mechanismem. Nestačí jen vytvořit koncepci, ba dokonce ani uložit určitou povinnost zákonem. Jako doklad tohoto tvrzení mohu uvést zákon o sociálních službách, který již od roku 2006 ukládal obcím zřídit místa sociálních pracovníků pro práci s dospělými osobami. Dokud nebyl zřízen dotační titul, naplňovalo tuto povinnost jen pár obcí. A na stranu druhou: kolik existovalo před rokem 2013 organizací, které systematicky podporovaly náhradní rodiče? Stačilo zavést státní příspěvek a dnes se v této oblasti pohybuje více než stovka poskytovatelů.
2. Změnit proces vyhledávání zájemců o náhradní rodinnou péči, odborného posouzení, příprav a tzv. doprovázení. Vše by mělo být integrováno do jednoho propojeného procesu zajišťovaného po celou dobu jedním subjektem. Doprovázející subjekt by měl být motivován, aby aktivně vyhledával nové zájemce o náhradní rodinnou péči, přičemž tato motivace by měla mít finanční charakter. Pokud jsem hovořil o „vyprázdněných“ povinnostech uložených zákonem, můžeme k nim s ohledem na praxi přiřadit § 21 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, kde se hovoří o povinnosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností vyhledávat vhodné zájemce o náhradní rodinnou péči (nepočtené skupině aktivních obcí se zároveň omlouvám). Odborné posuzování by pak nemělo být pojímáno jako administrativně-psychologická selekce, ale vstřícný proces poznávání vlastních dispozic a limitů.
3. Velkým tématem je nepochybně částečná (slovo „částečná“ zdůrazňuji) profesionalizace náhradní rodinné péče. Právo vyrůstat v rodinném prostředí mají všechny děti bez ohledu na věk, původ nebo znevýhodnění. V současném systému soukromoprávního charakteru náhradní rodinné péče, kdy má pěstoun přirozené právo ovlivňovat výběr dítěte, budou vždy existovat skupiny tzv. neumístitelných dětí. V zákoně je přitom zakotvena povinnost vyhledat náhradní rodinné prostředí pro každé dítě, které to potřebuje. Další, v současném systému nesplnitelná, a tudíž formální, povinnost.
4. Nezbytná je rovněž reforma ústavní výchovy, využití odborného potenciálu ve službách poskytovaných ambulantní a terénní formou a ukončení neblahé praxe umístování nejmenších nebo zdravotně znevýhodněných dětí do ústavů bez doprovodu blízké osoby.

Tak by bylo možno ve výčtu opatření pokračovat. Jisté je, že Česká republika potřebuje novou, jednotnou právní úpravu ochrany dětí. Žijeme ve vyspělé společnosti, jejíž samozřejmou povinností je garantovat právo na dětství. Jak bylo řečeno v úvodu, zákon o sociálně-právní ochraně dětí je normou, jejíž kořeny a „duch“ sahají hluboko do minulosti. Podobně je právní úprava ústavní výchovy z roku 2002 pohrobkem směrnice ministerstva školství z roku 1971, ustanovení upravující činnost kojeneckých ústavů, dnes přejmenovaných na dětské domovy pro děti do 3 let věku, pochází téměř beze změn z roku 1966. Můžeme proto s klidným svědomím ponechat tyto zákony a také systém, který utvářejí, už jen historii.

Děkuji za pozornost.

Mých 20 let se zákonem o sociálně-právní ochraně dětí.

videokonference

Petr Sedlák

Pro poslední dvě dekády je příznačné zvýraznění role ochrany veřejných subjektivních práv jednotlivců v rámci správních řízení, což zcela jistě souvisí s činností správních soudů a Nejvyššího správního soudu jako takového. Rodinné právo vždy v řadě otázek stálo a stojí na pomezí veřejného a soukromého práva a jeho veřejnoprávní přesahy byly ještě více zdůrazněny přijetím občanského zákoníku. S tím souvisí rozdíl mezi občanským zákoníkem (potažmo dříve zákonem o rodině) jako primárně soukromoprávním předpisem a zákonem o sociálněprávní ochraně dětí jako předpisem veřejnoprávním. Rozumím tomu, že vnímání rozdílů v zásadách „Je dovoleno vše, co není zákonem zakázáno“ a naopak „Je zakázáno vše, co není zákonem dovoleno“ v situacích, kdy OSPOD často vystupují v bytostně osobních v rolích, může být velmi komplikované. Přesto považuji právě stále více a více jasné rozlišování soukromoprávních a veřejnoprávních rolí subjektů participujících na ochraně práv dětí za největší přínos posledních dvou dekád.

Souvisí s tím totiž nutně přesnější formování prostoru osobní svobody jednotlivce, a naopak detailnější vymezování kompetencí orgánů veřejné moci. Z pohledu OSPOD pak vnímám toto rozlišování jako vymezování hranic toho, kam až může ve vztahu ke státu zajít jednatel, stejně jako vymezení hranic, ve kterých stát může skutečně prosazovat svoji vůli bez ohledu na to, aby se pohyboval po tenkém ledě možných překročení kompetencí. V rámci sledování vývoje práva v posledních letech vyniká konzervativnost systémů justice i sociálněprávní ochrany dětí. Často mi přijde, že zejména v justici jakákoliv změna je podobna změně trasy rozjetého nákladního vlaku s mnoha plně naloženými vagóny. Lze proto ocenit snahy o změnu justice v oblasti opatrovnického soudnictví, i když asi nelze očekávat skokové změny jak systému, tak vlastního myšlenkového nastavení. V tomto směru je vidět o trochu pružnější reakce systému sociálněprávní ochrany dětí ovšem se zdůrazněním kompetencí OSPOD v rámci ingerence do rodinných vztahů.

Změny, které bychom rádi viděli v budoucnosti, budou muset vycházet ze střetu mezi konzervativními systémy výkonu státní moci a stále rychlejším vývojem moderní společnosti a mezilidských vztahu a technologií (např. kyberšikana, dítě „v síti“ a podobně). Pokud pomínu tu skutečnost, že základem jakýchkoliv změn je hluboká a systémová debata o vytvoření lépe fungující „záchranné sítě“ pro rodiny a hlavně její realizace (neboť se debatuje o tomto tématu určitě více než 20 let), tak osobně považuji za základní výzvy především definování skutečných rolí OSPOD a definici toho, co vlastně od OSPOD jako stát i jednotlivci chceme. Pokud chceme moderní organizaci OSPOD a pomáhajících profesí, tak nám nezbyvá, než se vypořádat s veřejnoprávním postavením OSPOD a jasně vymezit jejich kompetence. V té souvislosti považuji za klíčové téma participaci dítěte na řízeních, které se ho týkají. Musíme se však skutečně zamyslet nad tím, zda má být role OSPOD spíše v roli moderátora, nebo zástupce dítěte, jinými slovy tedy zda má OSPOD vystupovat v roli nezávislého moderátora, nebo osoby, která zastupuje zájem jednoho z participujících subjektů. Zároveň je další velkou otázkou, nakolik má být kombinovaná role OSPOD vstupujícího do soudního řízení a role OSPOD v rámci NRP, kde lze opět sledovat vrchnostenskou linii rozhodování (zařazování do evidence, zprostředkování) a linii, ve které OSPOD vystupuje jako zástupce dítěte.

Základním kamenem každé změny systému ale budou vždy lidé, kteří systém budou naplňovat vlastní činností, protože *systém* sám nikdy nic nezmění. Vše nakonec stejně musí udělat lidé. Tedy bez personálního zabezpečení, stabilního, kvalitně ohodnoceného (ať už finančně nebo souvisejícími benefity) personálního obsazení, nebude možné reálně změny provést. Přidáváním povinností stejnému počtu osob se nic nezlepší. Přepracování a frustrování úředníci, kteří nemají čas a prostor na realizaci povinnosti OSPOD, nic nezmění.

Sám mohu říct, že si vážím každého jednotlivce, který dává svůj profesní život ve prospěch dětí. Lidé, kteří se v systému sociálněprávní ochrany dětí pohybují, zformovali moji vlastní kariéru. Zákon o sociálněprávní ochraně dětí je jen o něco málo starší než můj profesní život, a mohu říct, že jeho přijetí a důsledky měly na moji budoucnost vliv, jaký jsem si nikdy neuměl ani představit. V roce 2002 jsem během chvíle musel s ohledem na změnu personální politiky justice změnit své budoucí směřování a místo snahy o místo právního čekatele na státním zastupitelství jsem začal pracovat na Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí. A najednou místo trestního zákoníku a trestního řádu jsem měl před sebou zákon o rodině a zákon o sociálněprávní ochraně dětí. Vlastně jsem ani

nevěděl, kde jsem skončil, do čeho jdu a co mě čeká. Význam a smysl mé tehdejší práce jsem pořádně pochopil asi po 3/4 roce na jedné z mých služebních cest, kdy nás naši kolegové provedli po kojeneckých ústavech a dětských domovech v Praze a okolí. Tehdy, v době, kdy jsme s manželkou čekali narození našeho prvorozeného, mi bylo na chvíli svěřeno do náruče plačící miminko, které nějakou zvláštní náhodou u mě přestalo brečet (stalo se to asi poprvé a naposledy). V tu chvíli jsem pochopil, že lidé kolem mě věnují svá obdarování, čas i práci k tomu, aby takové děti měli jednou šanci na vlastní kvalitní budoucnost.

Ta malá chvíle mi ukázala, že můj pohled na svět byl značně zjednodušující. Vyrostl jsem v rodině, která dělala vše pro to, abych měl dobrý start do života. Nějak jsem si nevšiml, že jsou lidé, kteří tolik štěstí neměli. Když jsem je začal vnímat, začal jsem vnímat i to, kolik je za péčí o ně skryto práce a osobního úsilí spousty dalších lidí. Takže můj život se zákonem o sociálně-právní ochraně dětí nakonec vůbec nebyl o právu, nebyl ani o tom, jak se právní úprava vyvíjela nebo kam se vyvíjí. Zjistil jsem, že vždy na konci všeho bude vždycky ten konkrétní člověk, který bude mít snahu vidět to konkrétní dítě optikou jeho budoucnosti.

Takže nakonec zákon o sociálně-právní ochraně dětí změnil můj život. Nebýt lidí v mém pracovním okolí, nebýt tohoto zákona, kdyby nebyl ÚMPOD orgánem SPOD, kdo ví, jak by můj svět vypadal dnes. S vděčností a velkou radostí se tak stále vracím k tématu rodinného práva a rád potkával kolegyně a kolegy na různých školeních nebo společenských akcích. Zároveň mě těch několik let naučilo vážit si názorů, se kterými jsem se někdy neshodl, a s ohledem na to, jak rychlý je vývoj práva v této oblasti, jsem rád své postoje měnil

Díky tomu všemu věřím, že v oboru sociálněprávní ochrany dětí jsou především takoví lidé, pro které je na prvním místě člověk a vše ostatní někde daleko za tím. Proto nepovažuji za podstatné, jestli se změnil zákon o sociálně-právní ochraně dětí nebo zda byl přijat nový občanský zákoník, ale za důležité považuji to, že ti, kteří čtou tyto řádky, mají touhu vzdělávat se, studovat, zvyšovat svoje kompetence, a za to bych vám všem rád vyjádřil svoji vděčnost. Věřím tomu, že toto je ta jediná správná cesta, kudy jít dál. A jediné na této cestě může hledat nové vize pro systém sociálněprávní ochrany dětí.

Dvacet let se zákonem.....z pohledu pověřené osoby k výkonu SPOD

videokonference

Eva Rotreklová

Vážené dámy a pánové,

dovolte mi, abych navázala na své předřečníky několika poznámkami z pohledu odborného pracoviště a tzv. pověřené osoby k výkonu sociálně právní ochrany dětí. Děním své profesní působení na poli práce s ohroženými dětmi a jejich rodinami v občanském nevládním sektoru na dvě části:

I. 10 let „bez zákona“ (1990-2000)

II. 20 let „se zákonem“ (2000-2020).

Ad I - malý historický exkurz

V letech 1991 – 1999 jsem měla příležitost být u zrodu zapojení občanské společnosti do sféry sociální práce a sociálních služeb, které do té doby, pokud vůbec existovaly, byly výsadou pouze státních orgánů a institucí. Dnes to už zní velmi „starosvětsky“ a pro mnohé dnešní kolegyně a kolegy se jedná o dobu, ve které byly samy dětmi. Tradice čtyřicetileté praxe všemocného státního aparátu, který si osoboval právo rozhodovat ve všech věcech člověka, tzv. od kolébky po hrob, zcela zásadně ovlivňovala sféru rodinného života a v sounáležitosti s vládnoucí ideologií, do ní mocensky zasahovala.

Nebylo tedy na co navázat, nebylo z čeho vycházet, naopak bylo třeba překonávat zažitá stereotypy a všudypřítomnou byrokracií. Jak naplňovat literu a zejména obsah a smysl Úmluvy o právech dítěte, ke které jsme se v roce 1999 připojili a stala se součástí našeho právního řádu – to byly v té době aktuální otázky.

Ochrana práv dětí, i obor „sociální práce“ neměly žádný obsah, žádnou metodologii, metody, žádné standardy. Jako pracovník mezinárodní organizace SOS Kinderdorf International jsem společně se svými spolupracovníky přicházela do kontaktu se zahraničními zkušenostmi, ze zemí, kde se kontinuálně a v souladu s aktuálními vědeckými poznatky rozvíjela sociální práce v oblasti ochrany práv dětí. Vnímali jsme zásadní rozdíl – oni byli odborníky, kteří pracovali podle moderních metod, v jasném právním prostředí - my jsme byli u nás, jako členové občanských sdružení, považováni za „dobročinné tety“, které mají ve svém „kapsáři“ vždy nějakou laskominu pro děti“. Ano, to byla přece představa široké veřejnosti, mnohdy i státních orgánů, reálný obraz jsme postupně získávali a vytvářeli první koncepce a metodické postupy.

Mezinárodní zkušenosti byly výhodou a zdrojem témat, které jsme postupně přenášeli do praxe v našem prostředí. Je třeba v této souvislosti zdůraznit velký přínos a podporu projektů Evropské unie např. v programu Phare. Je dobré si uvědomit, že právě v té době se zakládaly organizace, které jsou dodnes významnými hráči na poli sociální práce a služeb. Jen z postupně se rodící odbornosti a s opravdovým nadšením, tzv. ze zdola, se začalo pracovat na tématech dnes samozřejmých - domácí násilí, ohrožené děti, sanace rodiny, občanské poradenství, raná péče atd. Byla to pionýrská etapa, která však položila základy pro rozvoj sociální práce a sociálních služeb ve společnosti, která se stávala demokratickou a jen pomalu a někdy i nerada, se vzdávala zažitých a jistotu poskytujících principů a postupů. To je jen jeden z důvodů, proč trvalo deset let, než jsme se po mnohých diskusích a obtížích dopracovali k zákonu, jehož dvacetiny si v letošním roce připomínáme.

Ad II) Jak a v čem sehrály pověřené osoby významnou roli (2000-2020)

Zákon změnil mnohé a z „dobročinných tet“ občansky se sdružujících, se postupně stávali kvalifikovaní pracovníci organizací s pověřením – licenci, akreditací – k výkonu odborné činnosti.

Vedle státních orgánů a orgánů veřejné správy, se tak na tomto poli objevil další významný partner pro spolupráci při naplňování poslání a cílů ochrany práv dětí.

Rozdělení rolí, resp. jejich obsah v praxi nebylo a není vždy pojímáno shodně, i když ho zákon vymezuje, teprve postupně se rozvíjí multidisciplinární a mezioborová spolupráce, role orgánů SPOD je však zcela zřejmá a nezastupitelná. Jsou však oblasti, kde právě pověřené osoby, zejména nevládní organizace, postupně převzaly na svá bedra důležité odborné činnosti. A tak se dostáváme k meritu věci - tedy k tématu nezastupitelné role pověřených osob v oblasti sociálně právní ochrany dětí. Jednalo se vždy o témata nově se objevující, bez dosavadních zkušeností. Možná to bylo také důvodem, že se jich ujaly a toto „neobsazené území“ vyplnily nevládní organizace.

V dubnu 2000 se začalo pracovat podle zákona 359/99 Sb., a už v květnu se uskutečnila první skupinová **odborná příprava zájemců o osvojení a pěstounskou péči**. Byla to novinka, se kterou nemělo české prostředí žádnou – nebo jen malou - zkušenost. Reálně odborná příprava probíhala pouze v SOS dětských vesničkách, kde byl převzat koncept vzdělávání a přípravy SOS - pěstounek z mezinárodní organizace SOS Kinderdorf International. Celých dvacet let se koncepce a obsah odborných příprav rozvíjí, přizpůsobuje se současným podmínkám a na tomto poli sehrávají pověřené osoby nejen významnou, ale i nezastupitelnou roli a jsou krajskými úřady pověřovány k realizaci příprav. V prvních letech bylo velmi obtížné překonávat nevoli účastníků a jejich rozčarování, když se po řadě let v evidenci dozvěděli od úředníků, že „teď je ten nový zákon a oni budou muset ještě absolvovat nějakou přípravu“. Dnes je situace naprosto odlišná, pozitivní nastavení a očekávání od přípravy jak ze strany pěstounů tak i osvojitelů je výsledkem práce zejména pověřených osob, tedy nevládních organizací, které na tomto poli odvedly za posledních dvacet let obrovský kus práce. Mohlo se jim to podařit proto, že vedle odbornosti tu sehrává svou roli i angažovanost, osobní nasazení a možnost svobodné tvůrčí práce.

Druhá- důležitá výzva přišla s novelou zákona v roce 2013, která přinesla **institut doprovázení při výkonu pěstounské péče a podmínky pro rozvoj pěstounské péče na přechodnou dobu**. Odborné služby pro pěstouny ve smyslu reflexe, podpory a rozvoje jejich schopností a dovedností při péči o svěřené děti se začaly zcela přirozeně rozvíjet současně s odbornými přípravami. Bylo přirozené, že pokud se v přípravě podařilo odborníkům z praxe navázat kontakt s budoucími pěstouny, tak po převzetí dítěte se pěstouni na ně obraceli. Často to bylo ale v situacích, kdy se pěstouni dostávali do obtíží, když řešili mnohdy i vážné problémy. Bylo jen přirozenou reakcí rozvíjet tyto služby a nabízet je jako možnost prevence obtíží, se kterými se pěstouni setkávají. Byly to právě nevládní organizace, které v rámci projektů získávaly prostředky pro poskytování těchto služeb, zpracovávaly první metodiky a zaváděly doprovázení do praxe. V roce 2013 bylo v celé ČR sedm organizací, které měly nějakou zkušenost s touto činností, a proto bylo nezbytné, aby zpočátku dohody uzavíraly také orgány SPOD v místě bydliště pěstounů. Doprovázení pěstounů, jejich podpora a odborné služby mají dnes své standardy, metodické postupy a jsou – převážně - vykonávány pověřenými osobami z řad nevládních organizací. Současní pěstouni říkají, že si vlastně nedovedou představit, že by neměli doprovázející organizaci. Především se to týká pěstounů na přechodnou dobu, jejichž péče má svá specifika a je velmi náročná na komunikaci a spolupráci všech partnerů.

V současné době má téměř 150 nevládních organizací v pověření k výkonu SPOD oblast uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče a řada z nich pracuje na vysoké odborné úrovni. Stanovená kritéria a standardy kvality však nezaručují to, že se setkáváme s koncepcemi a metodickými postupy, které se jen těžko dají označit za odborné ve smyslu souladu s aktuálním dosaženým vědeckým poznáním a zejména s respektem k nejlepšímu zájmu dítěte.

Jako jeden z příkladů tady může sloužit tolik diskutované téma vztahové vazby, přístupu k práci s životní historií dítěte mimo rodičovskou péči a jeho vrozeným vztahům. Názorně se tady ukazují přetrvávající stereotypy, absence intenzivního kontaktu se zahraniční praxí a zejména nízká schopnost udržet nadřazenost zájmu dítěte nad zájmy dospělých. Je to mnohdy obtížné, ale je to základní kámen pro skutečně profesionální práci.

Vize a plány

Pověřené osoby jsou dnes už samozřejmou, a troufám si říci, že i nepostradatelnou součástí sociálně právní ochrany dětí a budou i nadále hrát významnou roli. Mají možnost rychle reagovat na změny, které se ve společnosti odehrávají, umí pracovat týmově a mají potřebnou kvalifikaci pro řešení obtížných a náročných úkolů.

Jak už bylo mnohokrát řečeno – náš systém má svá slabá místa a tím pravděpodobně zásadním nedostatkem je nízká úroveň prevence a komplexní odborná podpora pro ohrožené rodiny a rodiče, která by snížila počty dětí, které jsou umístěny dlouhodobě nebo trvale mimo své přirozené rodinné prostředí. Je to dobrá vize pro další působení pověřených osob a přeji všem dětem, aby se vždy dařilo práva dítěte opravdu chránit a aby mohly vyrůstat se svými rodiči a sourozenci.

Prezentace ze vzdělávacích programů akreditovaných MPSV ČR Realizovaných v jednotlivých skupinách online v aplikaci ZOOM.

PODPORA VZŤAHU DIEŤAŤA S JEHO VLASTNOU RODINOU

Dana Pukancová, SK

Základné východisko:

- Najvhodnejším prostredím pre naplnenie potrieb dieťaťa (fyzických, rozumových, emocionálnych, sociálnych, morálnych) je **rodina**.
- Rodina poskytuje dieťaťu **identitu, spolupatričnosť a stálosť** – odpoveď na otázky **Kto som? V čo verím? Nakoľko patím do tohto sveta? Kto sú moji ľudia?**
- Základom pre úspešné naplnenie vývinových potrieb detí je **blízky citový vzťah**.

Základom práce s rodinou je *úcta ku každému človeku, rešpekt ku každej rodine* bez ohľadu na ich životnú situáciu a minulosť. V súlade s tým je potrebné v kontakte s rodinou snažiť sa sprevádzať ich, ukazovať možné cesty a nie diktovať im z pozície silnejšieho, čo majú robiť. Podporovať ich v snahe prekonávať prekážky, dodávať im silu, vieru v to, že majú možnosť ovplyvňovať svoj život (nie len trpieť okolnosťami), posilňovať ich sebaistotu poukazovaním na ich silné stránky a v neposlednom rade slabé stránky rodiny sa snažiť formulovať ako potreby a ukazovať im, akými spôsobmi je možné ich naplniť.

To, čo majú spoločné všetky deti v náhradnej starostlivosti je, že **vyrastajú mimo svojej vlastnej rodiny. Tieto deti sú zranené, cítia sa zradené, opustené, nedôverujú ľuďom, najmä dospelým, hľadajú lásku, bezpečie a istotu.** Na základe svojej životnej skúsenosti a z toho, že počujú, ako ľudia okolo nich sa hnevajú na ich rodičov, majú negatívny sebaobraz, majú zmätené predstavy o vzťahoch.

Podpora vzťahu dieťaťa s jeho rodinou má tieto základné formy:

1. Pravidelný **bezpečný** kontakt až po návrat dieťaťa domov.
2. Sporadický kontakt, kde podpore vzťahu dieťaťa s jeho rodinou pomáhajú nástroje a metódy ako Kniha života, genogram, rozhovory o rodine a tiež je veľmi dôležité myslieť na bezpečie pri kontakte....
3. Žiaden kontakt (Kniha života, genogram, rozhovory o rodine, vzory rodiny, aby dieťa rozumelo rodinným vzorcom...)

Bezpečný kontakt znamená, že všetci zúčastnení sú na kontakt pripravení a sú s ním stotožnení. Preto je veľmi dôležité kontakt pripravovať a plánovať. Pripravovať je potrebné všetkých účastníkov kontaktu. Ak je to potrebné, plánovať kontakty pod dohľadom. Po skončení návštevy, či telefonického kontaktu, prečítaní listu a podobne, je tiež veľmi dôležité „ošetriť“ prežívanie a pocity všetkých zúčastnených. Často však v týchto procesoch zabúdame na vlastných rodičov, či príbuzných dieťaťa, ktorí často ak túto starostlivosť pred aj po kontakte dostanú, pomáha im to, ako aj ostatným účastníkom, lepšie spolupracovať a stať sa znova tak dôležitou súčasťou života dieťaťa....

Analýza príčin krízy je nástroj sociálnej práce, kedy bezpečne a pravdivo odpovedáme dieťaťu na otázku, prečo je v detskom domove, pestúnskej rodine, teda prečo nie je v tomto čase so svojimi rodičmi. Dieťa totižto potrebuje porozumieť, čo sa také vážne stalo, že nemôže vyrastať so svojou mamou a otcom doma, v ich spoločnej domácnosti.

Hlavné dôvody **PREČO** podporovať vzťah detí s ich vlastnou rodinou je IDENTITA a SEBAHODNOTA, tiež nazývaná sebaobraz a sebavedomie.

Teória vzťahovej väzby

- ▶ (Bowlby napríklad in Hašto, J., 2005), podľa ktorej má dieťa primárnu pudovú („inštinktívnu“) tendenciu naviazať sa na individuálnu osobu matky a vytvoriť s ňou vzťahovú väzbu.
- ▶ Primárne pevné puto – **matka**
- ▶ Vedľajšia vzťahová väzba – **otec**
- ▶ Starší súrodenci a starí rodičia

V súlade s touto teóriou hľadáme hlbšie príčiny krízy rodiny a v práci s deťmi a rodinami akceptujeme a podporujeme vzájomné vzťahy detí s ostatnými členmi primárnej i širšej biologickej rodiny.

Psychosociálna teória vývinu dieťaťa (Erik H.Erikson)

*Pri plánovaní i vlastnej práci s deťmi a rodinami v súlade s psychosociálnymi teóriami vývinu dieťaťa zdôrazňujeme **individuálny prístup** zohľadňujúci individuálne i vývinové možnosti a potreby dieťaťa.*

Erikson vo svojej psychosociálnej teórii vývinu rozlišuje 8 vekov vývinu v priebehu životnej cesty a utvárania osobnosti, v priebehu ktorých ide o riešenie psychologickéj krízy, ktorá predstavuje napätie medzi dvomi protikladnými tendenciami: pozitívnej a negatívnej. Teda predstavuje možnosti rastu, ale aj ohrozenie. Rast nastáva, ak je kríza pozitívne vyriešená. Vyriešenie prináša spevnenie ega-čo autor nazýva cnosť. Ohrozenie spočíva vo vyhýbaní sa riešeniu. Ak k tomu dôjde, prevládne negatívny pól, cnosť nevznikne, ego je oslabené a psychický vývin stagnuje.

„**Kríza nie je niečo, čomu sa máme vyhnúť, ale je to výzva, ktorú máme dobre zvládnuť.**“

8 vekov vývinu

1. **Štádium - bazálna istota vs neistota (1.rok života)**
2. **Autonómia vs pochybnosť (2.a 3.rok)**
3. **Iniciatíva vs vina (pocit viny) (4. a 5.rok)**
4. **Snaživosť, pracovitosť vs menejcennosť (6. a 11.rok)**
5. **Identita vs roztrieštenosť, zmätenosť rolí (konfúzia identity) (12. až 18.rok)**
6. **Intimita vs izolácia (19. až 30.rok)**
7. **Generativita vs stagnácia (31. až 60. rok)**
8. **Integrita vs pochybovanie (zúfalstvo) (61. a vyššie)**

Bazálna istota vs neistota

(1.rok života)

Základ *prosociálnej* alebo *egocentrickej* osobnosti. Dieťa sa narodením dostáva do neistoty, pričom len *intenzívny fyzický kontakt s matkou a predvídateľnosť jej správania* (stereotypie starostlivosti) mu môže stratený pocit bezpečia opäť nahradiť.

Dieťa sa učí matke dôverovať a prostredníctvom toho aj sebe.

Ak dieťa tento kontakt nemá presadzuje sa negatívna tendencia - neistota u dieťaťa, ktorá brzdí ďalší vývin - (cnosť = nádej).

Identita vs roztrieštenosť, zmätenosť rolí (konfúzia identity) (12. až 18.rok)

- ▶ v žiadnom inom období si nie sú tak blízko „prísľub objavenia seba samého“ a „hrozba zo straty seba samého“.
- ▶ Objavuje sa neistota z prežívania vlastnej role – Kto som Ja a ako sa na mňa pozerajú iní?
- ▶ Vzniká neistota, zmätok vo vlastnom vnútri, neschopnosť rozumieť sebe samému, neschopnosť prevziať určité role.
- ▶ Chýbajúca identita vedie k vnútorným zmätkom, k zmäteniu rolí.
- ▶ Konfúzia identity u adolescentov nie je zriedkavosťou – dostávajú sa do konfliktných situácií, chcú uskutočniť dôležité rozhodnutia, ale necítia sa byť na ne pripravení.
- ▶ Sú sebavedomí, ale sú aj v rozpakoch.

Psychické potreby a možnosti ich uspokojenia

- Potreba stimulácie
- Potreba zmysluplného sveta
- Potreba životnej istoty
- Potreba pozitívnej identity
- Potreba otvorenej budúcnosti
- Potreba istej stálosti a kontinuity v živote

Identita mimo vlastnej rodiny

- Kto som? Ku komu patríam?
- Kto ma má rád? Komu môžem dôverovať? Kto mi pomôže? Na koho sa podobám? Za čo som zodpovedný? Aká je moja rodina?
- Aký je otec? Aká je mama? Čo som po nich zdedil? Koľko mám súrodencov? Budem aj ja alkoholik?
- Načo sa snažím? Pre koho sa učím?
- Kto ma chce? Kto ma má rád takého, aký som (bezpodmienok)
- Kam pôjdem, keď vyrastiem? Čo zo mňa bude?

Identita osobnosti

- Identita je sociálne definovanie a seba-definovanie konkrétnej ľudskej bytosti a konkrétneho ľudského spoločenstva

Osobná identita

- Nerozvíja sa identifikácia s matkou a vzťahová väzba
- Mešká vývin obrazu „ja“ – reč a empatia
- Problémy s prijatím mena a priezviska
- Problémy s prijatím etnickej príslušnosti
- Identita „domovák“

Rodinná identita

- Nepoznáva členov rodiny, svoju rolu v rodine
- Nevie sa začleniť ako „syn, dcéra, vnuk,“ ...
- Nezvnútorňuje sa model rodiny
- Nepozná históriu svojej rodiny – chýba kontinuita
- Nemá rodinné identifikačné vzory

Spoločenská identita

- Nestále spoločenstvá, plytké vzťahy – vplyv na svedomie, morálku, vývin agresivity
- Difúzia identity: „domovák – agresor“, alebo „domovák – chudák“

Pohlavná identita

- Ženy opatrovatelky v prevahe
- Predčasné informácie o pohlavnom vývine
- Nedostatok pozitívnych, „normálnych“ vzorov partnerského správania
- Značkovanie adolescenta ako poskytovateľa sexuálnych služieb
- Potreba pripútania vedie k predčasným sexuálnym kontaktom

Kultúrna a duchovná identita

- Problémy materinského jazyka
- Identita Róma v detskom domove
- Problém náboženskej, ideologickej identity
- Kultúrne pôsobenie chaotické
- Identifikácia s okrajovými kultúrami

- ▶ **Genogram**, mapa rodiny, rodostrom, rodokmeň – hrdosť na rodinu, spolupatričnosť, silné stránky rodiny
- ▶ **Ekomapa** – všetci moji ľudia – „nie som sám...“
- ▶ **Kniha života** – fotky, rodný list, kresby, vysvedčenia, svedectvá, listy...
- ▶ **Rodinné stretnutia** – rodinné konferencie FGK, prípadové konferencie, rodinné oslavy, návšteva cintorína...
- ▶ **Bezpečný kontakt s rodinou** – história dobrých skúseností
- ▶ **Analýza príčin krízy** – porozumenie svojej situácie – fakty o rodine
- ▶ **List silných stránok a potrieb rodiny** (list silných stránok dieťaťa)
- ▶ **Odpustenie rodičom** – sám sebe - terapia

KONFLIKT LOJALITY – veľké ohrozenie pre dieťa

Čo pomáha?

- ▶ Aké **slová** pomáhajú budovať pozitívny sebaobraz?
- ▶ Aké **gestá** pomáhajú budovať pozitívny sebaobraz?
- ▶ Aké **vetty** pomáhajú budovať pozitívny sebaobraz?
- ▶ Má vplyv obraz o rodičoch na sebaobraz dieťaťa?
- ▶ Majú všetky deti v náhradnej starostlivosti nízku sebahodnotu, negatívny sebaobraz?

Súdy a fakty

▶ Alkoholička▶ Nezamestnaná▶ Promiskuitná (prostitútku)▶ Neporiadok doma - špina▶ Záškoláctva▶ Nedostatočná výživa (nenosí si desiatu, nemá zaplatené obedy, nie je uvarené...)▶	▶ Psychiatrické ochorenie▶ Región – pracovné príležitosti, typ vzdelania▶ Hľadá partnera, lásku, otca pre dcéru▶ Depresia, nemá silu na život...▶ Nemá naplnené vlastné potreby, nevidí potreby dieťaťa▶ Cíti sa osamelá a opustená▶

Silné stránky a potreby rodiny

- ▶ Oceňujem u Vás
- ▶ Páči sa mi...
- ▶ Ste šikovná kuchárka...
- ▶ Máte pekné rodinné fotky, praktické zariadenie....
- ▶ Vidím, že milujete svoje deti...
- ▶ Vašou silnou stránkou je...
- ▶ Potrebujete sa naučiť hospodáriť s peniazmi...
- ▶ Potrebujete si upraviť vzťahy s rodinou...
- ▶ Ako Vám môžem pomôcť?
- ▶ Som na vás hrdá...
- ▶ Držím palce...
- ▶ Potrebujeme si spolu vytvoriť plán návštev....

Rešpekt pre rodinu.

Základom terénnej sociálnej práce je úcta ku každému človeku, každej rodine bez ohľadu na ich životnú situáciu a minulosť. V súlade s tým je potrebné v kontakte s rodinou

- ▶ **snažiť sa sprevádzať ich, ukazovať možné cesty a nie diktovať im z pozície silnejšieho, čo majú robiť,**
- ▶ **podporovať ich v snahe prekonávať prekážky, dodávať im silu, vieru v to, že majú možnosť ovplyvňovať svoj život (nie len trpieť okolnosťami),**
- ▶ **Vrátiť im zodpovednosť za svoje deti**
- ▶ **posilňovať ich sebaistotu poukazovaním na ich silné stránky,**
- ▶ **slabé stránky rodiny sa snažiť formulovať ako potreby a ukazovať im, akými spôsobmi je možné ich naplniť.**

Nezabudnúť na dôležité:

Nahradiť dieťaťu to, čo mu chýba - nie brať to, čo má!

Na čo sa zamerať!

Zodpovednosť. *Dôležité je jasne určiť hranice zodpovednosti už na začiatku práce s rodinou s dôrazom na vrátenie zodpovednosti rodine (SRK).*

Dôkladná diagnostika. *Využitie potenciálu diagnostických nástrojov a postupov, dôraz na silné stránky*

„Živé plánovanie“ a systematická práca.

Spolupráca a sieťovanie

Supervízia.

Úlohy k naplneniu tejto misie

- Sledovať najlepší záujem dieťaťa
- Ochrana a obhajoba dieťaťa
- Posilňujúci rozhovor s dieťaťom – o príčinach krízy v rodine
- Posilňovanie rodinných väzieb – plánovanie návštev
- Zahnutie rodičov a iných príbuzných do starostlivosti a plánovania
- Pomoc rodine pri „ozdravení“ vzťahov

Terapia zameraná na riešenie je založená na troch pravidlách:

„neopravuj, čo nie je pokazené“,
„rob viac toho, čo funguje“,
„ak niečo nefunguje, nerob to, skús to ináč“.

Insoo Kim Berg: Posílení rodiny, Základy terapie zameranej na riešenie, Portál 2013

„Človek sa môže snažiť vytvoriť si miesto vo svojom srdci pre viacerých ľudí namiesto toho, aby ich vylučoval.“

Virginia Satirová

Jedno dítě, dvě rodiny

Jiří Hort, Gabriela Lockerová

Téma „jedno dítě a dvě rodiny“ je červenou linkou, která nás provází působením v oblasti náhradní rodinné péče.

Naše zkušenosti nás vedou k tomu, že pro zdravý psychomotorický vývoj dítěte umístěného v PP a umožnění návratu dítěte do rodiny, je zcela zásadní požadavek na doprovázení výkonu pěstounské péče, které respektuje důležitost rodiče v životě dítěte a úzká spolupráce klíčového pracovníka rodiny a pěstounů. Druhou nezbytnou podmínkou je tedy cílená podpora rodičů, která bude v mnoha ohledech posilovat, doplňovat či zcela nahrazovat nedostatečné kompetence rodičů.

Během let 2016 - 2020 jsme obdobným způsobem pracovali s více než 50 rodinami v situaci umístění dítěte v PPPD. Spolupráce byla úspěšná v případech, kdy naše organizace nejen že podporovala rodiče, ale byla současně doprovázející organizací pěstounů konkrétního dítěte. V dalších případech jsme narázeli na překážky a nepřijetí rodičů na straně pěstounů, kteří tak nepřímo ovlivnili udržení vztahů mezi dětmi a rodiči a možnost posilování rodičovských kompetencí.

Teoretická část

(prezentace části projektu Jenom dítě a dvě rodiny – Inovativní přístup k řešení situace dítěte mimo péči rodičů, spolufinancovaný Evropskou unií)

Na základě zkušeností, vznikla v rámci projektu „Jedno dítě a dvě rodiny-inovativní přístup k řešení situace dítěte mimo péči rodičů“, kvalitativní analýza vybraných kazuistik umístění dítěte do pěstounské péče a práce s jeho rodinou

Řešitelský tým (E. Rotreklová, G. Lockerová) vybral pro účely analýzy šest kazuistik z vlastní mnohaleté praxe s cílem nahlédnout na příklady dobré i špatné. Zpracovaná analýza se zaměřovala zejména na to, jaká podpora byla poskytována rodině, jak probíhala spolupráce rodiny a pěstounů a zda a co v systému podpory dítěte a jeho rodiny chybělo. Čerpaly jsme z kazuistik, které sledují spolupráci s rodinou dítěte v pěstounské péči za situace, kdy výkon pěstounské péče doprovázela TRIADA - Poradenské centrum, i za situace, kdy pěstouny doprovázela jiná organizace.

Analýza kazuistik sleduje společnou základní strukturu:

- Situace rodiny před umístěním dítěte - PPPD/ÚV
- Intervence OSPOD
- Situace rodičů po odchodu dítěte – práce s rodiči, podpora (asi v průběhu PPPD)
- Udržování vztahu dítěte s rodiči – sourozenci – rodinou
- Návrat dítěte do rodiny / Přechod dítěte do následné péče

Situace rodiny před umístěním dítěte - PPPD/ÚV

Systém sociálně právní ochrany dětí se opírá o základní legislativní dokumenty (Úmluva o právech dítěte, Zákon o sociálně právní ochraně dětí), které poměrně výrazně garantují dítěti právo na život ve vlastní rodině. Zákon dává orgánům sociálně právní ochrany dětí aktivní povinnost zajistit rodině takovou podporu, aby dítě v první řadě mohlo zůstat v rodičovské péči, aby byla zajištěna řádná výchova a příznivý vývoj dítěte v jeho rodinném prostředí a až teprve není-li to možné, má být voleno opatření v podobě náhradního rodinného prostředí. Z analyzovaných kazuistik však vyplývá, že společným rysem je právě nedostatečná práce s rodinou na zachování přirozeného rodinného prostředí pro dítě. Systém SPOD zaměřuje svoji pozornost na rizikové faktory v rodině, avšak nedostatečně si všímá faktorů protektivních, z nich do popředí vystupuje zejména zájem rodičů o dítě osobně pečovat, navázaný vztah k dítěti, stabilní partnerský vztah rodičů a vytvořená širší vztahová síť. Identifikace rizikových faktorů v rodině (např. závislost či jiná patologie v rodinném systému, špatné sociální podmínky, umístění dříve narozených dětí mimo rodinu) oslabuje motivaci systému SPOD usilovat o změny v rodině. Konkrétní práce a intervence v rodině vedoucí ke zvládnutí rizik a změně chybí, intervence OSPOD se omezují na kontroly, resp. sociální šetření a domluvy rodičům ve

snaze motivovat je ke změně. Podpora ze strany OSPOD má spíše formální charakter v podobě nabídky či zprostředkování odborné služby, avšak bez toho, aby byl význam služby rodičům dobře objasněn. Problematická je podpora rodiny založená na sociálních službách, s nimiž je spolupráce ze své podstaty dobrovolná, rodiče však často nemají náhled na to, v čem by jim využití služby mohlo být prospěšné.

Sociální práce s ohroženou rodinou by se měla opírat o multidisciplinární přístup, role OSPOD by měla být zejména koordinační. Současně je třeba zvýšit odbornou kvalifikaci pracovníků systému SPOD, jejich teoretické znalosti i komunikační dovednosti. Role OSPOD by zde měla spočívat právě v identifikaci rizik a nenaplněných potřeb dětí ze strany rodiny, koordinaci všech potřebných služeb, zajištění jejich spolupráce a vzájemné informovanosti a v neposlední řadě aktivizaci a motivaci rodičů ke změně. Je zřejmé, že samotné oddělení dětí od rodičů pro rodiče motivací ke změně není.

Intervence OSPOD

Analyzované kazuistiky reprezentují dvě základní situace, ve kterých děti odcházejí z rodiny – ihned po narození, nebo po určité době péče rodičů. Zejména se ale ukazuje, že děti odcházejí z rodin zpravidla na základě vydání předběžného opatření. S podáním klasického návrhu na umístění dítěte do náhradní péče se prakticky nesetkáváme. Předběžné opatření, jakožto legislativní nástroj krizové intervence je používáno i přesto, že s rodinou ještě žádná práce zahájena nebyla, nebo je rodina je naopak v evidenci OSPOD dlouhodobě, nicméně situace se v daném okamžiku nijak výrazně nezhorší. Systém SPOD tedy nedostatečně či neefektivně pracuje s rodinou, nehledá způsoby jak umožnit rodičům o dítě pečovat, naopak za velmi jednoduchý a efektivní nástroj a řešení situace považuje umístění dítěte mimo péči rodičů.

V otázce umístění dítěte mimo péči rodičů je přístup orgánů sociálně právní ochrany dětí různý. Některé OSPOD důsledně pracují s přípravou rodiny a dítěte na přechod do náhradní péče (zpravidla PPPD), jiné tuto oblast zcela opomíjejí, resp. se jí cíleně vyhýbají. Z analyzovaných kazuistik je však zřejmé, jak zásadní význam má pozornost věnovaná této fázi pro další spolupráci s rodinou.

Jako faktory, které pozitivně ovlivňují další práci s rodinou, vystupují z analyzovaných kazuistik do popředí zejména tyto:

- umístění dítěte do pěstounské péče je chápáno jako jeden z nástrojů ke zvládnutí krizové situace v rodině, rodiče jsou zahrnuti aktivně do tohoto procesu, situaci rozumí a respektují ji,
- seznámení rodičů a pěstounky na PD ještě před samotným převzetím dítěte, zajištění předávání dítěte pěstounce na PD za přítomnosti rodičů - přispívá k navození důvěry a spolupráce,
- okamžité nastavení častých kontaktů dítěte s rodiči.

Naopak za faktory, které mají negativní vliv na budoucí spolupráci lze považovat:

- umístění bez přípravy rodičů a dětí a bez stanovení dalšího postupu podpory rodiny,
- umístění jako hrozba, nikoli jako opatření v zájmu dítěte a rodiny,
- převzetí do PPPD probíhá bez vědomí a přítomnosti rodičů, nedojde k včasnému seznámení rodičů s pěstounkou na PD,
- po umístění je zabráněno kontaktu rodičů s dítětem – adaptační doba.

Intervence OSPOD v podobě umístění dítěte mimo péči rodičů by měla být chápána jako systémové opatření v rámci probíhající práce s rodinou, které aktivně zahrnuje rodiče do procesu rozhodování a plánování s cílem zachovat dítěti jeho vrozené a navázané vztahy, současně mu zajisti bezpečné a podnětné prostředí a umožnit rodiči dál v určité podobě realizovat svoje rodičovství.

Z tohoto pohledu se také jeví neefektivní předávání „spisu dítěte“ po přechodu z rodiny do náhradní rodinné péče – není tak možné zachovat kontinuitu v práci s rodinou.

Situace rodičů po odchodu dítěte – práce s rodiči, podpora

Výstupy analýzy vybraných kazuistik korespondují se závěry Analýzy inovativních postupů a služeb pro rodiny a děti v České republice (MPSV, 2017), že chybí komplexní služby, které by reagovaly na specifickou situaci rodičů s umístěnými dětmi. Po umístění dítěte mimo péči rodičů OSPOD s rodinou nadále aktivně nepracuje, klade podmínky, avšak nemotivuje rodiče ke změně a nenabízí cílenou

multidisciplinární podporu, omezí kontakt s rodiči na minimum. Chybí následný plán dalšího postupu péče o dítě a práce s rodinou. Tím se prohlubuje vzájemná nedůvěra mezi rodiči a OSPOD, ztrácí se víra v možnost změny a tím i motivace. Analýza kazuistik ukázala, jak zásadní roli pro další vývoj situace dítěte a jeho rodiny má podpora, která se rodině dostává.

Po stránce formální jde nad rámec OSPOD zejména o podporu specificky zaměřenou na doprovázení rodičů umístěných dětí a podporu ze strany pěstounky na PD a její doprovázející organizace. Neformálně pak sehrává důležitou roli širší rodina či komunita.

Pro rodiče je z různých důvodů obtížné přijmout formální pomoc v podobě služeb – nerozumí dobře významu služby, stydí se říct o pomoc, vnímají služby jako kontrolu, služby nenabízí přesně to, co rodina potřebuje. Neefektivněji přijímají rodiče doporučení a dosahují změn ve spolupráci s těmi, kteří o dítě přímo pečují. Zásadní roli pak hraje vztah mezi rodiči, pěstouny na PD a dalšími aktéry, který je založen na otevřeném přístupu, vzájemném respektu a důvěře. Podpora pěstounky na PD a doprovázejícího pracovníka, okamžité nastavení častých kontaktů, opakované reflexe situace poskytují rodičům naději to, že zůstanou rodiči a aktivizují je k pozitivním změnám.

Analýza ukazuje, že žádná z forem náhradní péče nepočítá v průběhu umístění s aktivní účastí rodičů při péči, nedisponuje mechanismy, jak rodiče do péče zapojit a podpořit tak nejen vztah mezi dítětem a rodiči, ale také rozvoj potřebných rodičovských kompetencí. Pěstounská péče na PD v sobě tento potenciál skrývá, zvláště za předpokladu, že je dítě umístěno v blízkosti místa faktického bydliště rodičů. Pěstounka na PD pak může rodiče zapojovat do péče o dítě jednak v rámci častých a delších kontaktů, jednak např. při návštěvách lékařů či jiných služeb odborné péče o dítě. Pro podporu dalších kompetencí potřebných z hlediska rodičovské péče – vztahujících se nikoli k péči o dítě, ale k péči o domácnost a stabilizaci sociální situace rodiny je možné využít dalších terénních služeb – v analyzovaných kazuistikách jako rodinná sociální asistence.

Vždy je třeba průběžně vyhodnocovat potřeby dítěte a situaci rodiny a hledat způsob, jak umožnit rodičům pečovat o dítě nebo se na péči podílet.

Udržování vztahu dítěte s rodiči – sourozenci – rodinou

Z hlediska zdravého psychosociálního vývoje dítěte je kontinuita (vrozených) vztahů jednou z předních oblastí, na které je třeba zaměřit pozornost. Analýza kazuistik však ukazuje, že pro pracovníky OSPOD často není tato oblast důležitá. OSPOD je v této oblasti často pasivní, nebo různým způsobem omezuje kontakty rodičů s dětmi, nejčastěji v období zcela zásadních změn v životě dítěte - při změně pečující osoby. Kontakty se pak stávají formalitou nutnou z hlediska naplnění zákona, jejich význam., resp. význam vrozených vztahů pro dítě je popírán. Ze strany OSPOD a doprovázející organizace je naopak třeba vývoj vztahů v rodině sledovat a se všemi – dítětem, pěstounkou i rodiči – průběžně reflektovat a o vztahy pečovat.

Analýzované kazuistiky ukazují, jak zásadní je kvalita vztahu, který se podaří navázat mezi rodiči a pěstouny. Je –li tento vztah otevřený a respektující, pak má i dítě možnost vytvářet si k rodičům zdravý vztah. Pěstouni by měli být dostatečně připraveni na spolupráci s rodiči, měli by chápat i tuto oblast jako svoji aktivní roli vedle samotné péče o dítě. Pěstouni s podporou své doprovázející organizace musí být schopni zpracovávat své postoje vůči rodičům tak, aby se negativně neodráželi v jejich náhledu na potřeby dítěte. Výhodou pak je, pokud koncepce a metodika doprovázející organizace pěstounů obsahuje mimo doprovázení pěstounů také podporu a spolupráci s rodiči, organizace má zajištěnu i službu doprovázejícího pracovníka pro rodiče. Spolupráce rodičů s doprovázejícím pracovníkem také snižuje rizika konfliktu při spolupráci s pěstouny.

Pro kvalitu vztahu mezi dítětem a rodiči je zásadní atmosféra panující mezi rodiči a pěstouny. Dále má pozitivní vliv na utváření vztahu častý osobní i (video)telefonický kontakt, a to již od samotného začátku umístění, bez přerušení, delší společně strávený čas (např. víkend), účast rodiče při řešení podstatných záležitostí v životě dítěte (návštěva lékaře, zápis do školy) i při neformálních aktivitách (školní besídka, oslava narozenin, fotbalový turnaj). Zejména realizaci osobních kontaktů mohou bránit různé okolnosti, nejčastěji se jedná o vzdálenost mezi bydlišti rodičů a pěstounů a tedy finanční náročnost cesty, pak je třeba hledat cesty k překonání těchto bariér. Jednou z nejzásadnějších je vstřícnost pěstounů a jejich pozitivní nastavení k posilování vztahu rodičů a dítěte.

Návrat dítěte do rodiny

Analýzované kazuistiky ukazují, že z hlediska návratu dítěte do rodiny je zcela zásadní, jakou podporu rodina dostává v období umístění dítěte a jak jsou udržovány vztahy mezi rodiči a dítětem. Nelze očekávat, že samotné umístění dítěte rodiče aktivizuje a budou schopni bez vnější podpory stabilizovat svoji situaci natolik, aby dítě převzali zpět. Důležitou roli sehrává osobnost pěstounky na PD a kvalita vzájemné spolupráce, včetně spolupráce s doprovázejícím pracovníkem. Zcela

nezbytná je profesionální podpora odborných pracovníků různého zaměření, dle potřeb konkrétních rodičů. Nepopiratelný význam má i širší rodina, případně komunita. Změna v rodině, díky které je možný návrat dítěte, pak není jednorázovou záležitostí, ale dlouhodobým procesem založeným na celé řadě podpůrných mechanismů. Důležitým předpokladem je průběžné vyhodnocování rizik a plánování, včetně zajištění účinné multidisciplinární podpory jako prevence opětovného zhoršení situace. Pro období po návratu je třeba vytvořit tým podpory, případně i krizový plán. Není možné očekávat, že je situace rodiny zcela stabilní. Jako jeden ze stěžejních podpůrných mechanismů se jeví pokračování ve spolupráci s pěstovankou na PD a vytvoření přirozené podpůrné sítě širší rodiny či komunity. Pokud tomu tak není, zvyšuje se riziko další krize rodiny.

Přechod dítěte do následné péče

Přechod dítěte do následné péče je z pohledu rodičů vždy náročným obdobím. Nabývají pocit, že tak ztrácí možnost získat své dítě zpět a udržet navázané vztahy. Analyzované kazuistiky ukazují, že kvalita dosavadní práce s rodinou – vztah s pěstovankou na PD, podpora doprovázejícího pracovníka a náhled na vlastní situaci – výrazně ovlivňují samotný proces předávání dítěte do následné péče a spolupráci s budoucími pečovateli.

Proces předávání do následné péče doprovází nezbytná aktivita OSPOD a doprovázející organizace. Negativně do procesu vstupuje, pokud jsou v tomto období přerušeny kontakty rodičů s dítětem, projeví-li se jakákoliv snaha OSPOD nebo dlouhodobých pěstounů omezit styk. Pozitivní dopad má naopak to, jsou-li rodiče do procesu zapojeni, dojde-li k seznámení rodičů a budoucích pěstounů ihned na začátku celého procesu a je-li zpracován plán kontaktů a komunikace po předání do následné péče.

Předáním do péče dlouhodobých pěstounů OSPOD často považuje situaci dítěte za vyřešenou, spoléhá na to, že dítě našlo v pěstounské rodině trvalé zázemí. Nadále je však třeba aktivně pracovat s rodiči i pěstouny dítěte tak, aby zůstala otevřená možnost návratu dítěte do původní rodiny. V tomto ohledu je třeba zaměřit pozornost na správný výběr pěstounské rodiny v rámci zprostředkování (nikoliv osvojitelská motivace) a také odborné přípravě a dalšímu vzdělávání pěstounů.

Praktická část

Účastníkům workshopu byla představena jedna z analyzovaných kazuistik. Tato kazuistika umožňuje sledovat průběh umístění dítěte v PPPD, resp. spolupráci rodičů a pěstounů v kontextu rozdílných přístupů doprovázejících organizací. Jedná se o umístění dvou sourozenců, s časovým odstupem, kdy PPPD doprovází rozdílné doprovázející organizace. Situace rodičů se v průběhu doby zásadně nezměnila.

Účastníci workshopu zpracovávali kazuistiku ve dvou oddělených skupinách / částech (vždy příběh jednoho ze sourozenců), aniž by věděli, že se jedná o jednu a téže rodinu (rodiče). Jejich úkolem bylo naformulovat body IPOD, které by se týkaly tématu 'sounáležitost' (povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami jemu blízkými, zejména s rodiči a umožnit jejich vzájemné kontakty). Časové vymezení aktualizace IPOD zahrnovalo období od převzetí oznámení o vhodnosti vybranými osobami z evidence KÚ (budoucí pěstouni, budeme předpokládat, že tito podají ve lhůtě návrh k soudu), celé období seznamování a předávání a následně období předpěstounské péče.

Zadání 1)

Jedná se o první dítě simplexních rodičů. Otec nadměrně pil a hrál automaty, v opilosti býval agresivní. Současně to byl on, kdo hospodařil s příjmy celé domácnosti. Rodina byla ve výpovědi z nájmu obecního bytu.

Dětská lékařka hodnotila hned při prvních návštěvách v novorozenecké poradně špatné prospívání chlapce a kontaktovala proto OSPOD. Rodina se uzavřela, otec zakazoval matce se synem kamkoliv chodit, což bylo v důsledku hodnoceno jako nespoupráce s lékařkou i OSPOD. OSPOD nabídl rodině spolupráci se sociálně aktivizační službou pro rodiny, došlo však jen k několika úvodním schůzkám. Matka pracovníkům OSPOD opakovaně sdělovala, že ji otec fyzicky napadá a to i v situaci, kdy drží

dítě v náručí, sám bere dítě do náruče, i když je velmi opilý. OSPOD se obával o fyzické bezpečí dítěte a podal návrh na vydání PO o umístění dítěte do dětského centra.

Rodiče se po umístění chlapce obrátili o pomoc na sociálně aktivizační službu pro rodiny. Rodiče, po úvodní společné návštěvě v DC za asistence pracovníka SAS, dále samostatně navštěvovali syna v DC každý den, brali si ho na krátké vycházky.

Po třech měsících v DC byl chlapec předběžným opatřením umístěn do PPPD. Rodiče byli o tomto kroku předem informováni. Na OSPOD proběhla předem schůzka vybrané pěstounky na PD a rodičů. Samotné předání chlapce do PPPD proběhlo bez předchozího informování rodičů o přesném termínu. Rodiče dál spolupracovali se SAS.

Kontakty rodičů s chlapcem v PPPD byly nastaveny ze strany OSPOD a doprovázející organizace pěstounky na PD v režimu 2x týdně, 1,5 hodiny, v prostorách doprovázející organizace se střídavou asistencí doprovázejícího pracovníka pěstounky na PD nebo pracovníka SAS.

Komunikace rodičů a přechodné pěstounky byla zpočátku velmi problematická, resp. téměř chyběla. Pěstounka předala dítě rodičům a zůstávala bez aktivního zapojení v rohu místnosti, kde si povídala se svým doprovázejícím pracovníkem. Pokud již mezi rodiči a pěstounku došlo k nějakému rozhovoru, obvykle rodiče pěstounku osočovali ze špatné péče. Rodiče si také stěžovali, že jim pěstounka neposkytuje o dítěti dostatečné informace. Ze strany pěstounky přicházela celá řada výhrad vůči „péči“ rodičů.

V okamžiku, kdy bylo zřejmé, že se chlapec do péče rodičů nevrátí, začala pěstounka kontakty 2x týdně považovat za nadbytečné. Atmosféra při kontaktech se ještě zhoršila. Rodiče byli přesvědčeni, že jim pracovník SAS nijak nepomáhá a přestali spolupracovat.

V následujícím období došlo na základě spolupráce doprovázející organizace pěstounky na PD a OSPOD k rozvolnění kontaktů na 1x za 14 dní. Poté, co byli vybráni dlouhodobí pěstouni, byl kontakt rodičů s chlapcem zcela přerušen, aby si chlapec mohl na nové pěstouny zvykat. Chlapec byl předán do předpěstounské péče. Rodiče se s novými pěstouny poprvé viděli při jednání soudu o pěstounské péči. Zde pěstouni navrhovali zákaz styku, případně jeho určení soudem v omezeném rozsahu a také rozšíření jejich kompetencí vůči dítěti.

Zadání 2)

Jedná se o druhé dítě rodičů. První dítě bylo z rodiny umístěno krátce po narození - znalecké posudky hovořili o tom, že rodiče nejsou výchovně kompetentní. Otec je známý svým výbušným chováním, často bývá verbálně agresivní.

Chlapec byl na základě znaleckých posudků vypracovaných k prvnímu dítěti po propuštění z porodnice umístěn do DC. Matce OSPOD nabídl možnost nastoupit za dítětem na „zácvikový“ pobyt v DC. To matka odmítla, rodiče však začali dítě okamžitě pravidelně navštěvovat. Po třech týdnech péče v DC bylo dítě předáno do péče přechodných pěstounů. O předání dítěte z péče DC nebyli rodiče ze strany OSPOD předem přesně informováni – věděli, že se toto opatření chystá, že k němu již došlo, se dozvěděli až poté, co pěstouni dítě převzali.

Rodiče obdobnou situaci již zažili u prvního dítěte, proto se na doprovázející organizaci obrátili prakticky ihned, jak se dozvěděli o předání dítěte do PPPD. Zásadně požadovali kontakty a informace o zdravotním stavu dítěte. Doprovázející pracovník pěstounů na PD s rodiči ihned dohodl první možný kontakt s dítětem, který se uskutečnil týden po předání dítěte. Podpořil rodiče v cestě do blízkosti bydliště pěstounů na PD, kde pro setkání zajistil vhodné prostory. Rodiče se seznámili s pěstouny na PD, kteří jim po celou dobu nechali dítě v náručí. Společně dohodli pravidelné kontakty 1x za 14dní střídavě v místě bydliště rodičů (konkrétně prostoty doprovázející organizace) a v místě bydliště pěstounů na PD (vhodné prostory místního dětského centra). Dále se dohodli, že si budou v pravidelný čas každý týden telefonovat.

V tomto režimu kontakty probíhali cca 3 měsíce, poté již pěstouni na PD i rodiče shodně přestali považovat na nutné, aby byl kontakt asistovaný doprovázejícím pracovníkem.

Pro rodiče bylo velice důležité mít informace o zdravotním stavu dítěte, pěstounka na PD je proto o všech vyšetřeních podrobně informovala a bylo-li to možné, rodiče navštěvovali lékaře společně s pěstounkou na PD.

Doprovázející pracovník podporoval rodiče v komunikaci pěstouny, OSPOD i soudem a reflektoval s nimi jejich vnímání vztahu s pěstouny.

Dlouhodobí pěstouni byli vybráni po 10 měsících PPPD. Vlivem komplikovaného soudního řízení byl chlapec do péče dlouhodobých pěstounů předán po 16 měsících v PPPD.

V situaci předávání z PPPD do PP žádal OSPOD doprovázející organizaci, aby poté co pěstouni podají návrh, zajistila seznámení budoucích pěstounů s rodiči. Doprovázející organizace toto zajistila.

Ze zobecněných výstupů této individuální práce vyplynulo, že téma podpory sounáležitosti je v plánech každého dítěte chápáno odlišně a je výrazně ovlivněno chováním rodičů, resp. kvalitou spolupráce přechodných pěstounů s rodiči. Návrhy IPOD se v případech obou dětí shodují v tom, že před předáním dítěte do následné péče mělo předem dojít k seznamovací schůzce rodičů a budoucích pečovateli. Následně se již však ve vztahu ke konkrétnímu dítěti rozcházejí v tom

- zda mají nadále probíhat kontakty s rodiči v období seznamování (tzv. adaptační doba),
- zda je potřeba nadále kontakt asistovat, případně upravit soudem,
- zda a jakou měrou budou využívány i jiné formy podpory sounáležitosti než osobní kontakty,
- zda 'nerozvolnit' frekvenci kontaktů dítěte s rodiči při přechodu z PPPD do PP,
- zda je nutné rozšířit soudní cestou kompetence pěstounů.

Praktická část workshopu byla završena moderovaným rozhovorem s pěstouny na přechodnou dobu, kteří pečovali o mladšího ze sourozenců, účastníkům workshopu bylo odtajněno, že se v obou prezentovaných kazuistikách jedná o příběh jedné rodiny (rodičů obou dětí).

Workshop Jedno dítě, dvě rodiny byl uskutečněn jako součást projektu Jedno dítě a dvě rodiny – Inovativní přístup k řešení situace dítěte mimo péči rodičů, reg. číslo CZ.03.2.X/0.0/0.0/17_076/0011445. Projekt je realizován v rámci Operačního programu Zaměstnanost Evropského sociálního fondu, výzvy *Podpora inovativních služeb pro ohrožené děti a rodiny*. Kompletní dokument zahrnující rozbor a výstupy ze všech šesti analyzovaných kazuistik, stejně jako další výstupy projektu, je možné najít na <http://triada-centrum.cz/organizace/realizovane-projekty/realizovane-projekty-2020>

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Metody a techniky práce v situaci přemístění

Taána Šimečková, Gabriela Vykypělová

„Každý lidský život je jako působivý román.“ E. Polster

Naše životy se utvářejí kolem příběhů, přemístění vnímáme jako důležitou kapitolu každého příběhu

.....

Workshop byl zaměřený na metody a techniky a společné hledání doporučení, které je možné využít v situaci, kdy dítě přechází z jedné formy péče do jiné. Tedy na situace přemístění. Přechodové situace v životě dítěte, případně dospívajícího, jsme se snažily prezentovat jako **proces**, který má svůj průběh, potřebuje čas a respekt k individuálním, vývojovým potřebám a konkrétní situaci každého dítěte. V rámci workshopu jsme se snažily nabídnout účastníkům uvažování v rámci konceptu Okna tolerance (optimální míra vzrušení). Můžeme se snažit hledat obecně platné zásady a metodické pokyny, ale mezi jednotlivými účastníky workshopu panovala shoda v tom, že je především nutné zamýšlení nad konkrétním dítětem a jeho aktuální situací a vztahovým kontextem. Jako ideál bychom společně s účastníky vnímaly především **týmovou spolupráci** všech, kdo mají dítě aktuálně v péči a nějakým způsobem ovlivňují jeho další život. Často jsou tato rozhodnutí zásadní pro další vývoj dítěte a dobře připravený proces přemístění – změny péče, může podpořit adaptaci v nové situaci a zmírnit negativní dopad každé změny. Workshop se na situaci přemístění snažil podívat i optikou pečujících osob, s kterými dítě vztah ukončuje nebo mění jeho podstatu. Snažily jsme se hledat i potřeby koordinátorů přemístění (sociálních pracovníků, klíčových pracovníků a psychologů), kteří tento proces pomáhají plánovat, utvářet a snaží se mu dodávat tak **potřebnou strukturu**. U koordinátorů přemístění nelze zapomínat na to, že se účastní i jako lidé, se svými potřebami, pocity a často i oni potřebují zpracovat a uzavřít každý proces přemístění. Jako jeden z důležitých podnětů ze strany účastníků bylo právě pojmenování potřeby **supervizních setkání („ošetření se“)** v rámci jejich organizací, což může podpořit náhled na jejich uvolněné emoce a přiřadit je do toho správného kontextu.

Jako zásadní a často rozhodující o tom, jak celou situaci vnímáme a často i po letech prožíváme, vnímáme porozumění, hledání smyslu, struktury, které se můžeme zachytit, když se ztrácíme ve svých pocitech a podporu blízké vztahové osoby (z našeho pohledu výše uvedené platí pro všechny, kdo se přemístění účastní).

V situacích přemístění považujeme za důležité zachovat určité pokračování vztahu především pro pocit, že vztahy mají trvání (viz. vytváření zdravého attachmentu). Především v PPPD, by měli být pěstouni těmi dobrými přechodovými objekty, u kterých děti zažívaly bezpečí a starost o jejich potřeby. V rámci posouzení situace dítěte jsme především zdůrazňovaly potřebu vnímat jeho aktuální psychosociální věk, ne pouze věk chronologický, děti mají v situaci přemístění své specifické potřeby, ať už vyplývající z předchozích traumatických zkušeností nebo z regresivního chování v rámci zátěžové situace.

Proč vlastně? Techniky a metody – napomáhají k vytváření struktury a porozumění celé situace, můžeme se k jejich výstupům vracet, což umožňuje i cyklickou práci s tímto důležitým okamžikem v životě dítěte, rodiny. Účastníkům našeho workshopu jsme se snažily představit následující metody: **Ekomapu**, která jednoduchou formou mapuje stávající i budoucí vztahy. **Stěhovací kalendář**, techniku, která nabízí záchytné body, a tak často zmiňovanou strukturu. Metodiku **Knihy bezpečného kontaktu**, která napomáhá v přípravě, mapování a předání důležitých informací o dítěti. **Vytváření různých obrazových materiálů** (map, lístečků, seznamů, přehledných kartiček, více viz. inspirace v knize organizace Lumos). **Knihy pro práci s dětmi**. Metodu **My Backpack**, jejíž metodologie napomáhá při práci s dítětem k ošetření případné traumatické události i a nechává zazní hlas dítěte. Zmínily jsme práci s **Knihou života**, která v rámci zpracování životního příběhu věnuje pozornost i samotnému přemístění. Věnovaly jsme se i představení možnosti pracovat s **Terapeutickými příběhy**, jejichž snahou je v podobě nabízené metafory učinit příběh srozumitelnějším a otevírá prostor pro další práci s dítětem. Pro účastníky workshopu jsme připravily i **Pracovní listy**, pro mapování pocitů, témat, které se vztahují k jednotlivým účastníkům celého procesu přemístění.

Výčet jednotlivých technik nepovažujeme za vyčerpávající, spíše za určitou inspiraci k hledání dalších možností a využití i Vašeho vlastního kreativního potenciálu.

Málokdy je potřeba udělat věci tak rychle, jak to na první pohled vypadá. Většinou se vyplatí nic neuspěchat. Rády bychom Vás podpořily v hledání toho správného tempa pro každé dítě.

Zdroje:

- Dítě v pěstounské péči: Maruška se chystá na cestu Johana Mertová © Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2019 ISBN 978-80-7421-168-3
Pdf přílohou mailu

- Kniha bezpečného kontaktu – Šafrán dětem – www.safrandedem.cz
<https://www.safrandedem.cz/wp-content/uploads/Kniha-bezpecneho-kontaktu-1.pdf>

- My Backpack – příběhy přemístění vyprávěné dětmi (Příběh ztracené kačenky) – Stránky SOFT – www.soft-zs.cz

<http://www.soft-zs.cz/item/330-simeckova-tatana-vykypelova-gabriela-my-backpack-pribehy-premisteni-vypravene-detmi>

- Stěhuji se - Kniha pro děti vě věku 8 - 16 let žijící v ústavní péči, která pomůže dětem připravit se na stěhování do nového domova. Publikace Lumos – www.wearelumos.org/czechrepublic

https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/Moving_New_Home_Czech.pdf

Akreditovaný vzdělávací program

„Zpracování přemístění za pomoci metody My Backpack – základy práce s dítětem v situaci umístění mimo biologickou rodinu“ akreditace č. A2020/0742-SP/PC v rozsahu 24 hodin.

Cena: 5200,00 Kč včetně metodických pomůcek a PC programu.

Termín zahájení: 16. – 17. 9. + 11. 11. 2021 (3 dny) přihlášky na vzdelavani@triada-centrum.cz

Úvod do specifik sociální práce s traumatizovanými klienty

Eva Pávková

Definice a proč se jí zabývat?

- Trauma (z řeckého τραύμα – rána, zranění)
- Trauma je vitální zážitek diskrepance mezi ohrožujícími faktory a individuální schopností zvládnání. Není definované specifickou situací, ale tím, jak je organismus schopný tuto událost zvládat. (Fisher, Reidesser)
- Trauma je biologický nekompletní odpověď těla na život ohrožující situaci, kterou přežilo. (Peter Levine)

LIDSKÝ MOZEK:

Když se energie zasekne - zamrznutí

Pokud došlo k aktivaci a k následné deaktivaci (vybití energie aktivované k boji nebo útěku), je vše v pořádku. Ne vždy je to ale možné nebo ne vždy si to rozumově dovolíme (dát do držky šéfovi, který nás šikanuje; utéct ze semináře, kde jsme zneužíváni). V tom případě je náš systém neustále v aktivaci, což ho velmi energeticky zaměstnává.

Jak se během traumatu chová paměť?

	Explicitní paměť	Implicitní paměť
Místo	Vědomí	Nevědomí
Uložené informace	Kognice, fakta, mysl	Emoce, podmiňování, tělo
Činnost	Verbální popisy	Smyslové vnímání
Limbická struktura	Hipokampus	Amygdala
Během traumatu	Potlačení	Aktivace
Věk zrání	2-3 roky	Od narození
	Popis oběda u babičky	Jízda na kole

Projevy těchto rozporů

- Lidé s PTSD mohou být zaplaveni představami, pocity a impulsy k činnosti (implicitní paměť), jež jsou oddělené od kontextu, pojmů a chápání (explicitní paměť).
- Díky implicitní paměti mohou být zážitky vyvolány smyslovými podněty, které si neuvědomujeme – spouštěč může mít podobu barvy, velikosti, chuti, pachu, dotyku. Může jej připomenout pohyb, cvičení, sexuální vzrušení, stejná tělesná poloha, proprioceptivní vjem.
- Případ Cleporedeho pacientky po úrazu mozku (neschopná vytvářet vzpomínky, poškozená explicitní paměť), která ho vždy potkávala „poprvé“ a jeho experiment s připínáčkem v ruce a její implicitní paměť, která byla zcela funkční.
- Zážitek traumatu automaticky neznamená rozvoj PTSD. Platí ale, že čím nižší věk, čím těžší trauma, čím větší bezmoc, čím menší podpora okolí, tím větší pravděpodobnost.

Kategorie příznaků traumatizace, jak jim rozumí psychosomatika

- Změny v regulaci afektů (špatná nálada, disociativní epizody, sebepoškozování, explozivní či naopak extrémně inhibovaný hněv, kompulzivní nebo inhibovaná sexualita)
- Změny vědomí (amnésie, či hypermnésie na traumatickou událost, vtíravé znovuprožívání zážitků, další poruchy paměti)
- Změny v sebepercepci (pocit bezmoci, stigmatizace, viny, absolutní samoty bez porozumění)
- Změny ve vnímání pachatele (včetně myšlenek na pomstu, idealizace či paradoxní vděčnost)
- Změny v sociálních vztazích (izolace, vzdálenost v intimních vztazích, opakované hledání záchránce, naprostá nedůvěra, selhání sebedůvěry)
- Změny v hodnotovém systému (ztráta víry, pocit beznaděje a zoufalství)
- Znovuinscenování (domorodé kmeny, výročí)

Co udělám já sám?

- To, zda zaútočíme, utečeme nebo zmrzneme, vyhodnocuje a zařizuje limbický systém nezávisle na našem vědomém racionálním rozhodnutí.
- Při zamrznutí vstoupíme do změněného stavu vědomí – čas se zpomalí, strach a bolest zmizí, tělo je gumové nebo ztuhlé. Typicky u pádů, napadení, znásilnění.
- Trauma vztahové vazby je z nejzávažnějších

Co řekne o disociaci pacient/klient?

- Disociovat můžu jednotlivé části těla, nebo části zážitku.
- Moje nohy byly mrtvé, necítím dolní polovinu těla
- Jako bych opustil tělo, díval jsem se ze stropu
- Čas se zpomalil, slyšela jsem jako přes sklo
- Zamrzla jsem a necítila nic
- Bylo to jako zpomalený film
- Viděl jsem jen pistoli, vše ostatní bylo nepodstatné
- Několik hodin poté, co ji téměř zastřelili: Moje duše se ještě nevrátila do těla.

Akutní první pomoc-desatero

- **Vím, jak na to** - Váš klid je zásadní (trauma z reakce ošetřujících) buďte suverénní, klidní, sebejistí, nadechněte, pomalu vydechněte, procíťte chodidla, kotníky, své nohy na zemi
- **Můžeš šílet** - Dejte najevo, že jakékoliv silné emoce klienta jsou ok
- **Je to za tebou** – Ujistěte ho, že nejhorší je za ním, že situace skončila
- **Zůstanu u tebe** – Jsi v bezpečí, postarám se o tebe
- **Jak se máš v těle?** - Když odezní šok, zeptejte se na jeho vjemy v těle
- **Máš dost času** - Respektujte jeho rytmus, může potřebovat několik cyklů, buďte pomalí
- **Nerušit** - Dejte ruku na záda, rameno, ruku a nepřerušujte abreakci
- **Jsi ok tak, jak jsi** - Neodvádějte pozornost, neměňte jeho pozici
- **Diskuse počká** - Podpořte odpočinek, nevyptávejte se, nediskutujte, dokud se nezklidní
- **Naslouchám** - Pokud si chce povídat, dejte najevo, že jakékoliv jeho pocity jsou vítané a v takové situaci by je zažíval kdokoliv
- **Tělo nelže** - Kecy v kleci, důvěřujte tomu, co vidíte

Následná první pomoc

- Měl by si vzít jeden dva dny volna (reakce, že to nemůže udělat, je obranou proti pocitu bezmoci)
- Pokud se vynoří emoce, nehodnotit je – (hněv, zármutek, pocit viny, strach, úzkost)
- Pokud se sám vrátí k zážitku, buďte připraveni, že může dojít opět k aktivaci systému (třes, pláč). Podpořte ho, aby si to dovolil, povzbudte ho, nehodnoťte.
- Úzdrava probíhá v cyklu, který je pomalý, nelze ho urychlit, je zcela mimo naši kontrolu. Můžeme jej sledovat a potvrzovat, nemůžeme je hodnotit, urychlovat nebo měnit.
- Tempo určuje klient
- Dělejte jen malé kroky a buďte trpěliví

Kotvící techniky

- Mých pět pohromadě – práce se všemi smysly
- Obejmi se - obejmí se a procít' objetí-tělo je kontejner
- Měj kontrolu – práce s dechem
- Co je v prostoru - ruka na čelo, druhá na hrud', co se mezi nimi děje, pak ruka z hlavy na solar a znovu
- Kde mám hranice - potlapkávání se, deka, sprchování silnějším proudem – vítám tě zpět, má ruko, vítám tě zpět, mé rameno.....nic nevynechat

Nejčastější příčiny traumat u dětí

- Katastrofy
- Sexuální zneužívání
- Násilí na dětech
- Autonehody
- Invazivní lékařské zákroky
- Pády, topení se, dušení
- Rozchody rodičů

Podstata traumatizace

1. Dopad traumat je větší, pokud jsou děti oddělené od rodičů, kteří jim nemohou poskytnout uklidnění a bezpečí.
2. Děti ještě samy neumí regulovat stres a úzkost, my dospělí jdeme na vycházku, setkáme se s přáteli, jdeme na jógu, k terapeutovi. **Dítě je však při odbourání stresu odkázané na nás dospělé. Může uvolnit své napětí jen v přítomnost klidného, schopného a konejšivého dospělého.**

Projevy traumatizace u dětí

- Změna vzorce spánku
- Změna míry aktivity
- Přehnané afekty strach, zlost (strašidla, bubáci)
- Neadekvátní reakce na odloučení, setkání s novými lidmi
- Stranění se, letargie vykládaná jako lenost
- Strnulá motorika (napětí v ramenou, chůze po špičkách)
- Nekonečná kontrola (otázky: „Kdo tam bude?“, „Jak tam budeme dlouho?“)
- Ustane hra, nebo je monotónní (přehrává událost, je střídavě agresorem a obětí)
- Somatizace – břicho, hlava, mělké nebo zrychlené dýchání
- Regrese do ranějších stádií

Reakce v závislosti na věku

- **Miminko** zahlcené podněty vypne, není to dobrosrdečný cvalík, ale vypnutý systém, má prázdný pohled, nepřítomný výraz, váš konejšivý tón hlasu a pohupování bude důležitější než to, co řeknete.
- **Školák** (větší sociální zralost) si může dělat starosti, co se stalo dalším obětmem neštěstí a jejich rodinám, pokud se zranil jeden rodič, (už chápe budoucnost), co když se zraní i druhý? Touha po pomstě. Ve škole ztráta pozornosti, problém naučit se nové, denní snění, izolace od spolužáků. Chlapci se projeví spíše navenek, dívky dovnitř. Pozor, co říkáte: **Ty jsi ale statečná holčička, ani nepláčeš**

- **Dospívající** mají flashbaky, tendence vyhnout se za každou cenu vzpomínkám i destruktivním způsobem - drogy, nikotin, jídlo, sebepoškozování, sex, adrenalin. Deprese, úzkosti, podrážděnost. Už popíše disociaci: „jsem u stropu, dívám se shora, nejsem tady celý, mám okno, nemám kontrolu nad tím, abych neodcházela. Nemůžu usnout, vidím ve své mysli obrazy, a když to začne být příliš silné, odejdu někam pryč.“ Pocity viny, že se nepokusili utéct (je poškozena jejich identita, sebehodnocení, reputace)

Lékařské zákroky – co zvyšuje možnost traumatizace

- Není se mnou rodič
- Jsem omezený/á v pohybu (kurtování, sádra)
- Nejsem připravený/á, co se bude dít

Prevence traumatu z lékaře. ošetření

- Zklidněte sebe sami, abyste mohli ujistit a zklidnit dítě, pan doktor ti pomůže
- Před zákrokem vyjádřete porozumění pro jeho obavy, připravte je bez zbytečných detailů
- Zorganizujte setkání s lékařem dřív, než si nasadí roušky, rukavice...
- Hrajte si doma na operaci
- Objasněte anestezii a pomalé probouzení
- Žádné kurtování!!! Cizí lidé+strach+bolest+znehybnění = průšvih
- Rodič by měl být přítomen, než dítě usne a až se bude probouzet
- Práce s bolestí – odvedení pozornosti – bublifuk, mačkání balonku, odlet od ní na kouzelném koberci
- Dospívající chtějí sami mluvit s lékařem

Násilí v rodině

- Zůstanu neviditelný v bezpečí, malé, tiché, nehybné
- Vztahové trauma - objekt touhy je zároveň zdrojem utrpení, vzniká ambivalence PADESÁT ODSŤÍNU....
- Týrané děti po 20 letech dvakrát vyšší pravděpodobnost zánětlivých parametrů. Malý stromek byl poraněný, pak to obrostou kůrou, ale na řezu (LETOKRUHY) je stále zřejmé, že něco proběhlo.
- Konflikty mezi rodiči či mateřská deprese mají větší vliv než socioekonomický status, nebo environmentální vlivy.

Zneužití – čeho si všímat

- Nejčastěji jde o blízkého člověka (příbuzný, učitel, kněz-pocit viny a zahanbení a obava, že budou potrestáni, nebo že jim nikdo neuvěří)
- Věku nepřiměřené sexuální chování (smyslná gesta, dotýkání genitálií dospělých, francouzské líbání, masturbace na veřejnosti)
- Náhlé odmítání něčí přítomnosti, strachu zůstat sám s někým, kdo dříve byl ok
- Tendence lpět na blízké bezpečné osobě, obtížné navazování vztahů
- Bolesti, pálení, svědění, pohmoždění v genitální nebo anální oblasti
- Sdělení kamarádům: Už nechci dělat ministranta, tatínek Hedviky má na slipech pejsky
- Pomočování, regres, obtíže se spánkem, jídlem, fantazie, disociace
- Změny v náladách, podrážděnost, velká stydlivost, držení těla jakoby se hanbil, skrýval

Jak předcházet zneužití

- Potřebují vědět, že mají právo na své tělo
- Že jim uvěříte
- Že nebudete přehlížet jejich pocity
- Že se jim nic nestane
- Že to není jejich vina
- Všechny děti jsou zranitelné
- Nejčastěji jsou pachatelé milí lidé, které už znáte

Prevence

- Budte vzorem zdravých hranic (polibky příbuzných, chování na klíně)
- Pomozte rozvíjet uvědomění vjemů (jak poznají příjemný dotek, jak nepříjemný a jak matoucí- příjemný, ale s tajemstvím, nepříjemný, ale od doktora), důvěře ve vlastní pocity a intuici
- Poučte je (lákání – návrh je legrační, oddělující od ostatních, proti rodinným pravidlům, obsahuje tajemství, je nezaslouženou výsadou) a buďte konkrétní – držení, otírání, osahávání, kdo to může být
- Dejte příležitost říci NE - oblečení, jídlo, názory, pocity
- Naučte je, co říct a udělat - často nevědí, co to je a co dělat

První pomoc traumatizovaným dětem

- Nejdřív plazí mozek - tělesné vjemy, tělo nelže, nevěřte slovům, ale tomu, co vidíte • Zklidnit sebe! (čím je dítě mladší, tím víc čte především neverbální signály)
- Všimněte si výrazu očí, pohledu, dechu, srdečního rytmu, omámenosti, zmatenosti, hysterický pláč, křik s hrůzou, neadekvátní klid
- Všechny emoce jsou ok – smutek, hněv, strach, bolest (mohou popírat, aby zklidnili úzkostného rodiče!)
- Ptejte se na vjemy v těle (tlačí, šimrá, chvěje se, je to ostré, tvrdé, slabost, prázdno, horko, mrazí) a respektujte jeho rytmus, nepřerušujte třes!!! Opakujte po něm bez hodnocení a interpretace
- Dejte najevo, že se postaráte a ochráníte ho
- Ujistěte, že už bude líp, skončilo to
- Zůstaňte s ním, dokud mu nebude lépe
- Podpořte jeho odpočinek
- Později si můžete popovídat, kreslit, modelovat, příběh s ilustracemi, hrát
- Když přestaneš plakat, koupím ti autíčko

Traumatizace profesionálů Staráte se o sebe?

- Smrt nebo zranění klienta (dospělého, dětského)
- Osobní vztahy s klientem
- Smrt nebo zranění kolegy/ně
- Vlastní zranění, či ohrožení
- Silný zájem médií
- Chyby jako následek chybějících, či zavádějících informací

Co pomáhá?

- Jste k sobě laskaví?
- Máte své útočiště?
- Umíte si říci o pomoc?
- Jak vypadá vaše cesta domů?
- Jak trávíte odpočinek?
- Umíte říci „ne“?
- Co víte o vlastní moci a bezmoci, bezpečí, hodnotovém žebříčku?
- Znáte příběh o mořské hvězdici?

Opatření

- DIETA (GF nebo GAPS - gut and psychology syndrome), doplňky (EPA, Zn, Se, Mg, D, B...)
- POHYB (pomalá chůze, plavání, jóga)
- ŘÁD (každodenní rutina, práce v zahradě, v kuchyni..., spánek)
- RELAXACE (meditace, joganidra, autogenní trénink, dechové tech.) Masáže? Kosmetika?
- SYSTÉM, VZTAHY (edukace partnerů, manželská terapie, konstelace)
- JÁ (posílení Já – teplo a světlo. Prohřívání, denní světlo, Grounding).
- a k tomu terapie (optimum: VZTAH + arte + tělo/neuro (EMDR, TRE) + homeopatie, aromaterapie + reset)

Z mé praxe

Filmy, knihy

- Peter A. Levine
- Kateřina Tučková: Vyhnutí Gerty Schnirch
- Radka Třeštíková: Osm
- The Prince of Tides (Pán přílivu)
- Dressmaker (Švadlena)
- A Beautiful Day in the Neighborhood

**Děkuji za pozornost a držím palce
při práci s klienty.**

A také při péči o sebe!

Další akreditované vzdělávání najdete zde

www.evapavkova.cz

Akreditované vzdělávací programy TRIADA – Poradenské centrum, z.ú.

Nabídka pro pracovníky organizací SPOD
a doprovázejících organizací zaměřená na téma

Pěstounská péče na přechodnou dobu.

Pokud situace dovolí, vzdělávání se uskuteční prezenční formou v prostorách TRIADA-
Poradenské centrum, Orlí 20, Brno. V případě, že nebude možné skupinové vzdělávání,
z rozhodnutí MPSV ČR je možné absolvování akreditovaného vzdělávání distanční formou.

Nabízíme programy, které jsou souhrnem naší více jak 20 leté praxe v oboru. Jednotlivá
témata byla vybrána na základě zkušeností a mohla by přispět při práci s pěstouny, dětmi a
jejich rodinami. Jednotlivá témata na sebe volně navazují, absolvovat je ale všechna nemusíte.

18. 3. 2021 **9,00 – 13,00 hodin**

Aktuální otázky pěstounské péče na přechodnou dobu **A2017/0213-SP/PC** **rozsah: 5 vyučovacích hodin**

Anotace:

Tématem vzdělávacího programu je institut pěstounské péče na přechodnou dobu, který se stal důležitým a účelným nástrojem v procesu transformace systému péče o ohrožené děti. Program je určen širší odborné veřejnosti, zejména pracovníkům v přímé práci s ohroženými dětmi a jejich rodinami, pracovníkům dětských center, dětských domovů a dalších zařízení pro děti se specifickými potřebami. Poskytuje náhled na aktuální vývoj institutu pěstounské péče na přechodnou dobu, jeho význam a cíle a prezentuje příklady a zkušenosti z praxe. Kazuistiky jsou zaměřeny na umístění novorozenců a kojenců, ale také dětí předškolního a školního věku a sourozeneckých dvojic. Pozornost je věnována rolím jednotlivých aktérů, týmové spolupráci a síťování služeb při zajištění odborné podpory a doprovázení.

Lektorský tým: [PhDr. Eva Rotreklová, Ing. Bc. Jiří Hort Ph.D.](#)

15. 4. 2021 **9,00 – 13,00 hodin**

Praktické otázky práce s rodiči dítěte umístěného v pěstounské péči na přechodnou dobu **A2017/0214-SP** **rozsah: 5 vyučovacích hodin**

Anotace:

Vzdělávací program je zaměřen na získání orientace a náhledu na situaci rodiny, ze které je dítě umístěno do pěstounské péče na přechodnou dobu v souladu s par. 27a), odst 7, písm.a), zákona 359/99. Sb., t.j. na dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat. Současně reaguje na zákonnou povinnost pěstouna spolupracovat s rodiči a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodinou. Obsah programu se věnuje specifickým otázkám umístění dítěte, kdy dítě odchází přímo z péče rodičů, často proti jejich vůli a bez potřebné přípravy. Důraz je kladen na udržení výlučných vztahů, zajištění kontaktů dítěte po separaci a spolupráce rodičů a pěstounů a odbornou podporu a síťování služeb. Vzdělávací program nastiňuje možné formy práce s rodiči dítěte a širší rodinou a význam spolupráce aktérů v systému SPOD při vytváření podmínek pro návrat dítěte do rodiny. Formou interaktivních forem práce jsou účastníkům předkládány účastníkům náměty pro získání náhledu na situaci dítěte a jeho rodičů, prarodičů a sourozenců a zajištění psychosociálních potřeb dítěte i ostatních členů rodiny v průběhu umístění. V praktické části programu se účastníci věnují prezentaci konkrétních kazuistik a příkladů dobré praxe v malých skupinách, v závěru jsou formulována metodická doporučení pro praxi.

Lektorský tým: [PhDr. Eva Rotreklová, Ing. Bc. Jiří Hort, Ph.D.](#)

13. 5 2021 9,00 – 13,00 hodin

Praktické otázky procesu předávání dítěte z PPPD do následné péče A2017/0237-SP rozsah: 5 vyučovacíh hodin

Anotace:

Vzdělávací program se věnuje praktickým otázkám zásadního tématu institutu pěstounské péče na přechodnou dobu, kterým je návrat dítěte do rodiny nebo jeho přechod do následné péče. Odchod dítěte z přechodné péče znamená pro dítě, pěstouny i osoby, které dítě přijímají, náročnou a emočně vypjatou situaci. Je proto třeba zajistit průběh celého procesu, který často trvá několik měsíců tak, aby průběžně reflektoval a citlivě reagoval na psychosociální potřeby dítěte. Současně je třeba podporovat nové pečující osoby – pěstouny nebo osvojitele při navazování vztahu s dítětem a vytváření jistoty a bezpečného prostředí. Program poskytuje praktické informace o zásadách přechodu dítěte k novým pečujícím osobám, struktuře procesu a potřebě odborného doprovázení všech účastníků. Věnuje se také základnímu náhledu v tématu návratu dítěte do péče rodičů nebo členů širší rodiny. V praktické části se účastníci věnují jednoduchému rozboru konkrétních situací z praxe u dětí různého věku, jejich přechodu do péče osvojitelů, pěstounů nebo návratu k rodičům. V závěru budou formulována stručná metodická doporučení a náměty pro využití v praxi.

Lektorský tým: [Ing. Bc. Jiří Hort Ph.D.](#), [PhDr. Eva Rotreklová](#)

Pro vzdělávání on-line, budete potřebovat počítač (tablet, mobil) s kamerou a mikrofonom. Využíváme platformu ZOOM, která je pro Vás zdarma dostupná.

Pokud ještě nemáte ZOOM, bude nejlepší, když si stáhnete aplikaci přímo do svého počítače.

Odkaz na stažení: https://zoom.us/download#client_4meeting

Tím se připravíte a v den akce pouze:

- otevřete program ZOOM
- v aplikaci klikněte na "Join a Meeting"
- na základě zasláného ID a Password se přihlásíte přímo ke školení (každé vzdělávání má nové přihlášení)
- zadejte své příjmení – to bude vlastně prezenční listina
- vlevo dole v aplikaci zatrhnout "Start Video" a "Join Audio"

Přihlášky emailem na: vzdelavani@triada-centrum.cz.

Najdete v příloze, nebo na www.triada-centrum.cz.

Je potřeba uvést jméno a příjmení účastníka, tituly, místo a datum narození. Dále fakturační údaje. Cena za absolvování vzdělávacího programu je **990,00 Kč**. Splatno před datem konání na základě zasláné faktury. Storno poplatky: zrušení účasti týden před konáním vzdělávání a kratším 100,00 Kč.

Každý účastník vzdělávacího kurzu obdrží osvědčení o jeho absolvování v rozsahu dle akreditace, v případě online pořádání pak emailem.

Připravujeme akreditovaný skupinový vzdělávací program (s osobní účastí – nelze online).

16. – 17. září + 11. listopadu 2021 (3dny), místo konání Brno, Orlí 20

Zpracování přemístění za pomoci metody My Backpack – základy práce s dítětem v situaci umístění mimo biologickou rodinu

A2020/0742-SP/PC

rozsah: 24 vyučovacích hodin

Cena: 5200,00 Kč včetně metodických pomůcek a PC programu

Anotace:

Trénink v metodě My Backpack (MBP) v ČR probíhá ve spolupráci a za stálé průběžné supervize týmu Mijn Backpack z Holandska, kde byla metoda vyvinuta. Metoda MBP pomáhá dospělým mluvit s dětmi o těžkých tématech, jakými jsou například okolnosti a důvody jejich odchodu z rodiny do rodiny náhradní. Metoda pracuje s událostmi v průběhu přechodu dítěte z původní rodiny do náhradní rodinné péče a zaměřuje se na důvody a okolnosti vlastního procesu přemístění dítěte. Děti těmto událostem často dobře nerozumí. Příběh MBP nabízí dětem strukturu, díky které mohou o svém příchodu do náhradní rodiny mluvit mnohem otevřeněji, a mohou tak i lépe přijmout a pochopit, proč se ocitli v pěstounské péči. Metoda pomáhá dospělým pochopit, jak děti události kolem přemístění prožívaly, přijmout jejich chování v té době a skutečně naslouchat jejich potřebám a přispívá k prevenci posttraumatické stresové poruchy dětí v náhradní rodinné péči. Vzdělávací program obsahuje praktický nácvik s materiály – počítačovým programem, maňásky, emočními kartami a knížkou dítěte. Součástí kurzu jsou také odborné přednášky na téma poruchy attachmentu a jejich důsledky, trauma v životě dítěte a jeho důsledky a dokument o práci s metodou. Dále se kurz věnuje také praktickému nácviku komunikace s dítětem a jejím specifikům. Sebezkušenostní techniky v programu přispívají k rozvoji empatie a vnímavosti v práci s traumatizovanými dětmi. Práce s metodou přináší také podněty pro tvorbu a aktualizaci individuálního plánu ochrany dítěte. Všichni lektori českého kurzu MBP absolvovali výcvik v metodě přímo od jejich tvůrců a TRIADA je držitelem licence nejen pro používání metody v práci s dětmi, ale také pro pořádání výcviků a školení MBP jak pro pěstouny, tak pro profesionály v oblasti NRP.

Lektorský tým: [Mgr. Gabriela Vykypllová](#), [Mgr. Taťána Šimečková](#).

Počet účastníků všech vzdělávacích programů je omezen, v případě většího počtu zájemců můžeme připravit jiný termín.

Pokud máte nějaké dotazy – jsme Vám k dispozici.

Tel. 774 225 665

Email: vzdelavani@triada-centrum.cz

Facebook: Triada – Poradenské centrum

www: triada-centrum.cz

Těšíme se na spolupráci a někdy i na osobní setkání.

TRIADA
PORADENSKÉ CENTRUM

Srdečně Vás zveme

termín XXI. celostátního semináře 22. – 23. 9. 2021

TRIADA – Poradenské centrum, z. ú.

Orlí 20, 602 00 Brno, IČ: 266 47 486

Tel.: 774 40 909

Email: nrp@triada-centrum.cz

<http://www.triada-centrum.cz>